

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1882. Första Kammaren. N:o 23.

Lördagen den 18 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Fortsattes öfverläggningen rörande Stats-Utskottets utlåtande N:o 30, så vidt det afsåg 1:sta punkten af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående försäljning af åtskilliga kronans egendomar.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Herr Ekström: Då jag i egenskap af embetsman haft tillfälle att inför Kongl. Maj:t uttala mig i den nu ånyo väckta frågan om utsträckt försäljning af kronans egendomar, och de åsikter, som jag dervid uttalat, icke vunnit godkännande, men jag af hvad Herr Departementschefen anført i det af honom till statsrådsprotokollet afgifna yttrande icke funnit mig föranledd att frångå min mening, torde det icke förtänkas mig, om jag vid detta tillfälle, sedan frågan dragits under Riksdagens pröfning, söker motivera den mening jag hyser i förevarande fråga. Jag upplyste i det underdåniga utlåtandet, att i Jönköpings län den sammanlagda arrendeinkomsten af de utarrenderade kronoegendomarne inom länet utgör för närvarande 5,4 procent af egendomarnes taxeringsvärde; att den arrendeafgift, som nu erlägges, utgår på grund af gamla kontrakt, till största delen afslutade för längre tid tillbaka; samt att fördenskull vid förnyad utarrendering en väsentligen förhöjd arrendeinkomst kunde påräknas; hvarjemte jag fäste uppmärksamheten derpå, att jordvärdet visat sig vara i jemnt stigande, hvar emot penningvärdet vore i fallande; att en något mera ökad erfarenhet om de förhållanden, hvilka vid frågans bedömande borde komma under öfvervägande, vore önskvärd, innan någon ytterligare försäljning beslutades, samt att, i min tanke, staten genom en på kloka och ändamålsenliga grunder byggd förvaltning skulle få en fullt nöjaktig afkastning af dessa egendomar. Att jag vid afgifvandet af mitt utlåtande hufvudsakligen fäste mig vid förhållandena inom Jönköpings län, är ju ganska naturligt; och jag ansåg mig ega så mycket större skäl att afstyrka det försäljningen af kronans egendomar skulle ytterligare utsträckas, som ett betydligt antal sådana, afsedda till försäljning, ännu äro osålda. Af de nu till försäljning ifrågasatta, inom Jönköpings län belägna egendomar hafva, såsom synes af Stats-Utskottets Utlåtande N:o

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendom.
(Forts.)

46 vid 1880 års riksdag, etthundra egendomar ett taxeringsvärde af 685,000 kronor, och utgör arrendeinkomsten 33,669 kronor 25 öre, således i det närmaste 5 procent af taxeringsvärdet. För de flesta af dessa äro arrendekontrakten avslutade för längre tid tillbaka. Jag för min del tror att hvarje enskild person må vara fullt belåten, om han erhåller 5 procent af sina jordegendomar.

Andamålsenligheten af de beslut, som redan blifvit fattade angående kronoegendomars försäljning, kan naturligtvis icke blifva föremål för mitt bedömande, men jag ber få taga i skärskådande något af hvad Herr Departementschefen yttrat i sitt till statsrådsprotokollet afgifna utlåtande. Efter en framställning af resultaten af de redan skedda försäljningarne yttrar han: "Häraf synes mig otvetydigt framgå, att den beslutade och till en del verkställda försäljningen varit en finansiellt riktig åtgärd, och detta så mycket mer, som derigenom en icke oväsentlig besparing uppstår i utgifter för arrendeuppskattningar, syner och besigtningar m. m., hvilka utgifter drabba de smärre fastigheterna vida tyngre än de större."

De fördelar man skulle vinna vore således, att utgifterna för arrendeuppskattningar, syner och besigtningar komme att minskas; men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att arrendeuppskattningar verkställas af domänintendent, der sådan finnes anställd, eller kronofogde med biträde af två i landtbruk kunnige män, utsedde af länets hushållningssällskap. Konungens Befallningshafvande har rättighet att bestämma, huruvida dessa personer skola utses för hela länet eller för vissa distrikt deraf. Jag har, för att vinna besparing i kostnaden, följt den metoden att anmoda hushållningssällskapet utse två personer för hvarje härad. Der så anses nödigt, anmodas äfven skogstjensteman och landtmätare att vid förrättningen närvara; men sådant ifrågakommer ej vid de mindre boställena. Beträffande förrättningskostnaderna i och för arrendeuppskattningar, så när domänintendenten är skyldig dervid biträda på grund af sin tjänst, därför han har sin aflöning, föreslagen att utgöras af fast lön, tjänstgöringspenningar och reseersättning, kunna inga extra kostnader uppstå för hans bestyr i detta hänseende. Det är således kostnaden för de två sakkunnige personerna. De få endast reseersättning från sitt hemvist till förrättningsorten och denna kostnad blir så ringa, då den fördelas på 20 år, att den icke är nämnvärd.

Det heter vidare, att den föreslagna försäljningen skulle medföra besparing i utgifterna för syner, men för dessa har staten inga kostnader. Enligt gällande föreskrifter och arrendekontrakten betalas kostnaden för synerna af af- och tillträdaren, till hälften vardera. Om någon gång syner måste hållas så tidigt, att den blifvande arrendatorn icke är känd, så tillförbindes alltid denne genom kontraktet att hålla kronan skadeslös för synekostnaderna. Hvad de ekonomiska besigtningarne angår, så skola de, enligt de grunder, som äro föreslagna för utarrendering af kronans egendomar och deras förvaltning, hädanefter verkställas af domänintendenten, och denne har icke att därför uppbära någon sär-

skild ersättning. De ekonomiska besigtningarne kunna likasom arrendeuppskattningarne ställas i samband med hans andra resor, och staten behöfver härför icke vidkännas någon utgift. Vid intet af dessa tillfällen skulle sålunda någon besparing uppkomma.

Departementschefen framhåller vidare den stora och betydande fördel, som skulle vinnas derutinnan, "att de myndigheter, åt hvilka domänernas administration är eller kan vara öfverlemnad, frigjorda från de tyngande förvaltningsbestyren för de mindre egendomarne, blifva i tillfälle att med samlad kraft egna sig åt värden om och tillsynen öfver de genom sitt högre värde för kronan långt viktigare större egendomarne och derigenom med mera framgång verka för dessas tidsenliga förkofran". Ja väl! men då enligt redan fattade beslut så många egendomar skola säljas, blifva länsstyrelserna derigenom väsentligen lindrade i förvaltningsbestyren. Och då länsstyrelserna icke hafva egendomarne under eget bruk och skötsel, utan länsstyrelserna endast hafva att tillse det arrendatorerna fullgöra sina skyldigheter, äro i sådant hänseende inga ytterligare försäljningar erforderliga.

Det heter vidare, att "om de nu bestämda gränserna för försäljningen något vidgas, ett gynsamt ekonomiskt resultat af försäljningarne fortfarande kan förväntas". Ja! ett gynsamt ekonomiskt resultat möjligen för ögonblicket; men om man kastar blicken framåt, så gestaltar sig, åtminstone för mig, resultatet anorlunda. Jag ber få erinra, hurusom, sedan genom 77 § i 1809 års Regeringsform Rikets Ständer fått sig tillförsäkradt att bestämma grunderna för förvaltningen af kronans egendomar, vid 1810 års riksdag uppstod fråga om, huruvida det icke vore förmånligare att kronan afhände sig sina egendomar än att behålla dem, helst det visade sig att inkomsten icke varit synnerligen tillfredsställande. De då rådande nationalekonomiska åsigtterna gingo i den riktningen, att kronans egendomar borde försälas, och Riksdagen beslöt en underdånig framställning i ämnet, med anhållan att alla kungs- och kungsladugårdar måtte på auktion till den högstbjudande försälas; men Kongl. Maj:t hade med en riktig blick för framtidens kraf nog fasthet att motstå denna framställning, och jag tror att svenska folket kan vara den tidens regering tacksam, att ingen försäljning då skedde.

Om samma anda ledt regeringen, då det på 1820-talet ifrågasattes att försälja de stora allmänna skogarne, tror jag att svenska folket skulle haft ännu större anledning till tacksamhet, men så skedde tyvärr icke, och Riksdagen har därför fått låta sig angeläget vara att åt kronan förvärfva annan skogsegendom i stället.

Jag vill nu icke uppehålla Kammaren längre, då så många talare efter mig begärt ordet. Jag har blott velat närmare motivera de åsichter, jag i frågan omfattar, och skall icke framställa något yrkande; men då i slutstrofen af Stats-Utskottets utlåtande framhålles önskvärdheten deraf, att de obligationer, hvilka komme att för de inflytande försäljningsmedlen inköpas, måtte vara makulerade, på det att derigenom må än tydligare framgå hvad med egendomarnes försäljning afsetts, kan jag icke afhålla mig från

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

uttalande af önskvärdheten deraf, att Utskottets utlåtande måtte varda af Kammaren makuleradt, på det att deraf må tydligen framgå, att Kammaren icke vill veta af någon utsträckt försäljning af kronans egendomar.

Herr Sundberg: Det torde väl knappt behöfva sägas att jag icke är någon statsekonom och att jag således icke heller kan lemna något nöjaktigt bidrag till utredning af den nu förevarande frågan. Men det är ju så, att den, som är riksdagsman, måste äfven i sådana stycken, der han kan känna sig mindre hemmastadd, bilda sig en öfvertygelse, och fall kunna inträffa, när man känner ett ovilkorligt behof att uttala denna sin öfvertygelse. Ett sådant fall har för mig verkligen nu inträffat. Jag måste nemligen öppet tillstå, att när jag fick kännedom om Kongl. Maj:ts nädiga proposition N:o 19, som föreslår Riksdagen att afyttra statens jordegendomar till ett taxeringsvärde af 8 millioner några hundra tusen kronor och ett saluvärde, som väl antagligen bör öfverstiga denna siffra med 50 procent, då greps jag af en sorgblandad oro. För mig gestaltade sig saken så, att den utväg, som Kongl. Maj:t ansett sig böra anlita, häntydde på att vår affärsställning var miserabel, då jag nemligen från det privatekonomiska området ledde mig till den slutsatsen, att man icke gör sådana realisationer utan i verkligt nödfall. Jag ansåg mig så mycket mer befogad att hysa en sådan föreställning, som Kongl. Maj:ts regering verkligen icke haft någon synnerlig uppmuntran att anlita den nu beträdda vägen i hvad som under de sista åren vid riksdagen i denna fråga förekommit, sedan Riksdagen år 1874 hade medgifvit Kongl. Maj:t rättighet att afyttra alla sådana hemman, för hvilka arrendebeloppet icke öfverstege 200 kronor. Hvad har nemligen händt vid de följande riksdagarne? Det är en fråga, som man naturligen gör sig och som redan af föregående talare på förmiddagen blifvit häntydd på. Jo! som Kammaren torde erinra sig väcktes vid 1877 års riksdag ett förslag, som väl icke var alldeles likartadt med det nu framlagda, men likväl dermed ganska nära beslägtadt. Detta förslag rönt icke någon framgång, utan blef af båda Kamrarne förkastadt. Redan följande året, 1878, framkom, såsom likaledes torde vara i friskt minne, ett förslag som i allt hufvudsakligt var af lika beskaffenhet med det af Kongl. Maj:t nu framlagda. Men äfven detta förslag föll på samma sätt. Det blef af Kammaren ogilladt. Kom så det följande året, 1879. Då väcktes inom någon af Kamrarne, jag minnes ej hvilken, ett förslag derom, att alla sådana egendomar, hvilkas arrendevärde icke kunde uppskattas till mer än 1,000 kronor årligen, borde från staten afyttras. Afven detta förslag föll, såvidt jag kan påminna mig, i begge Kamrarne. Kom så år 1880. Då var åter samma fråga före. De små modifikationerna i förslaget, som här förekommo, göra ingenting till saken. I allt hufvudsakligt var det lika med det nu framställda. Denna gång blef, såsom af den förste talaren i dag erinrats, stämningen inom Stats-Utskottet så till vida gynnsammare, att Utskottet tillstyrkte en skrif-

velse till Kongl. Maj:t, som kanske just föranledt den nu ifrågasvarande åtgärden. Denna skrifvelse rönt dock ej bättre öde inom Kamrarna, än att förslaget derom föll i Första Kammaren utan votering, och i den Andra med en ganska vacker majoritet.

Under sådana omständigheter kan man ju näppeligen värja ifrån sig den tanke, att enligt regeringens uppfattning någon verklig fara för vår finansiella ställning måste vara för handen, då man tillgriper en utväg, som under vanliga förhållanden anses för den sista, man brukar anlita. Likvisst är så icke fallet. När man läser Kongl. Maj:ts proposition äfvensom Stats-Utskottets nu föredragna utlåtande, så lugnas man fullständigt i afseende på dylika farhågor, och man finner, att det är två väsentliga hufvudskäl, som föranledt förslaget, och dessa skäl äro de gamla skäl, som under alla de föregående riksdagar, då frågan fallit, blifvit åberopade.

Det ena hufvudskälet är ett ändamålsenligare ordnande af statsegendomarnes förvaltning. Det är en förvaltningsbeqvämighet eller förvaltningslämplighet, som gör att man anser det klokast att göra sig af med de mindre lotterna.

Det andra hufvudskälet är den pekuniära vinst, staten skulle skörda vid afyttringen, ity att den ränta, man kunde få på statens kapital, i sjelfva verket vore större, än den man kunde få af de bibehållna jordegendomarne. Staten skulle således göra en förmanlig affär.

Hvad det första skälet vidkommer, så kan jag icke neka att det förefaller mig underligt, att det kan åberopas vid samma riksdag, som Kongl. Maj:t framlagt förslag till definitivt ordnande af vår domänförvaltning och för genomförande häraf begärt betydliga anslag. Det vill synas för den, som icke djupare ligger i dylika affärer, som om det möjligen varit skäl att vänta med att tala om hvilka olägenheter, som kunde medfölja eller icke medfölja bibehållandet af dessa egendomar, till dess denna domänförvaltning på ett definitivt sätt kommit till stånd och hunnit förvärfva de insigter och den erfarenhet på det ifrågasvarande området, att den kunnat lemna en fullständig och nöjaktig utredning härutinnan.

Hvad åter det andra skälet vidkommer, nemligen vinsten, som staten skulle erhålla af försäljningen, så tycker jag för min del det icke vara rätt behagligt, att inlåta mig i tvist härom med så höga auktoriteter som Kongl. Maj:ts regering, Kammarkollegium och åtskilliga länsstyrelser, ekuruväl jag måste tillstå, att jag icke är öfvertygad om denna transaktions förträfflighet, utan hyser de största farhågor i det hänseendet. Dessa äro redan antydda af den andre talaren i dag på förmiddagen, och jag instämmer i hans yttrande. Härmed må nu emellertid vara huru som helst, så är det för fosterlandskänslan en smula vidrigt att tänka sig, att den fattiga svenska staten, som under tiden af den djupaste nöd velat hålla på sina egendomar och sökt skaffa sig tillgångar på medel genom både möjliga och snart sagdt omöjliga utvägar, nu under

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

den yppersta välmaktstid, som funnits, skall stå färdig att afyttra dessa egendomar.

För min del vill jag uttala den öfvertygelse, att staten icke bör utan under tvingande omständigheter afyttra sig sina fasta tillgångar och att den bör taga sig tillvara för att befrämja ett sådant samhällstillstånd, der alla de medel, med hvilka staten skall röra sig, uteslutande göras beroende af de tillfälliga bevillingar, som Riksdagen kan finna för godt medgifva eller icke medgifva. Är icke, frågar jag, den nu föreslagna åtgärden ett ganska betänkligt steg åt just det hållet och till det målet? I år stryker man eller vill stryka 500-kronors-hemmanen. Ett par år härefter stryker man 1000-kronors-hemmanen, vidare efter någon tid 1500-kronors-hemmanen, och så undan för undan ända till dess tabularasa är färdig och våra 70 å 80 millioner äro försvunna. Till framgången af ett sådant förfaringssätt, kan jag — det erkänner jag öppet — icke bidra, och jag yrkar derföre rent afslag.

Friherre von Kræmer: Jag skall börja med att uttrycka en förväning, grundad på ett datum. Kongl. Maj:ts proposition N:o 19, *angående försäljning af åtskilliga kronans egendomar*, som är föremål för det betänkande, vi nu behandla, är daterad den 23 December 1881; men äfven Kongl. Maj:ts proposition N:o 4 *angående förvaltningen af kronans jordbruksdomäner m. m.* är daterad den 23 December 1881. Jag kan förstå, att endera af dessa propositioner framkommit vid denna riksdag, men att båda skulle framkomma vid samma riksdag och helst daterade på samma dag, det förstår jag icke riktigt, ty det förefaller mig vara alldeles klart, att om den nu på grund af Stats-Utskottets utlåtande föredragna propositionen bifalles och man påbörjar försäljningen af kronans egendomar intill den der angifna gränsen, hvilken försäljning ju — derom kan uppenbarligen ingen göra sig det ringaste tvifvel — blott är det första steget på försäljningsvägen, så finnes det ingen den ringaste utsigt, att den andra på samma dag tillkomna Kongl. propositionen skall vinna bifall. Jag tycker mig redan inom Utskottet höra talet om, att det, efter beslut att afhända staten den besvärligaste delen af dess egendomar, ett beslut, som ofelbart snart kommer att efterföljas af ytterligare dylika, måste vara högst olämpligt att nu på ordinarie stat inrätta ett nytt embetsverk, som kanske snart blir öfverflödigt, hvarvid ett stort antal tjänstemän måste sättas å indragningsstat. Jag tror således, att Herr Finansministern måste göra sitt val. Endera af dessa propositioner tror jag kan blifva Riksdagens beslut, begge efter min uppfattning svårligen.

Frågans historik har af den siste talaren blifvit så fullständigt utförd, att jag icke kan behöfva yttra mig derom, utan vill jag blott yttra att om det år 1874 fattade beslutet att försälja hemman, för hvilka arrendet icke uppgick till 200 kronor kunde vara mycket att säga ur den synpunkten, att det var det första steget, hvilket nogsamnt har visat sig i alla de nya försöken i samma riktning. Men detta beslut kan dock, för mig åtminstone,

rättfärdigas genom det mål, hvartill de genom försäljningen inflytande medlen skulle användas, eller till inköp af skogbärande eller till skogsodling tjenlig mark. Detta var enligt min uppfattning en särdeles vacker, en särdeles nyttig användning för dem, och jag behöfver icke anföra, hvilka välsignelserika följder deraf kommit. Derigenom kunde man försvara det alltid qvarstående vådliga i denna försäljning, det vådliga nemligen för dem, som icke önska, att försäljningen skall fortgå, tills alla statens jordbruksdomäner äro försälda, hvarefter nästa steg blir, att man till de domäner, som skola försälas, äfven vill räkna skogarne och således äfven sälja dem; emedan för deras försäljande alltid kan anföras precis samma skäl, eller att försäljningssumman skulle gifva högre ränta än skogarne nu.

Jag tillåter mig att, sedan jag nu med några ord berört den allmänna sidan af frågan, påpeka några förhållanden i den Kongl. propositionen, några motsägelser, som möjligen kunna verka som skäl åt samma håll som det nyss antydda. På sidan 5 säger Kongl. Maj:t sjelf, citerande Kammarkollegii utlåtande, att det utgående arrendet, hvilket blifvit till sitt dåvarande belopp bestämdt tjugu eller trettio år förut, icke kan anses utvisa det arrendevärde, egendomarne vid försäljningen i verkligheten egt eller skulle betingat, om de upplåtits på nytt arrende i stället för att säljas. Der antydes ju således för att fastighetsvärdet stigit under 20 eller 30 år, och då kan jag ej förstå, huru man kan vidhålla det resonnement, att en försäljning nu genast skulle vara fördelaktig, i synnerhet för en person, som staten, hvilken har en lång lifstid. Försäljningen kan tvärtom slå ut såsom en misräkning, ty om också jordbruksegendomarne nu icke gifva mera än ett par procent å den köpeskilling, som för dem kan fås, så kan det dock lätt hända, att om man efter en längre tids förlopp fördelar den genom det stigande fastighetsvärdet uppkomna kapitalvinsten procentvis på de förflutna åren, det visar sig, att det skulle varit fördelaktigt att behålla egendomarne. Det stod för några dagar sedan i en af våra tidningar en notis, som, ehuru omfattande andra förhållanden än våra, dock icke var så litet upplysande för huru fastighetsvärdet kan stiga. Det var en underrättelse om ett föredrag, som i Académie des Sciences politiques et morales hållits af en fransk lärd, Herr d'Avenel, som berättade, att under Ludvig XIII:s tid ett hus vid Place Royale i Paris såldes för 13,000 francs och att ett hus i utkanten af Paris då gälde 54 francs, hvarjemte han tillade, att jordegendomen afkastade 5 procent, under det att värdepapper gäfvö ända till 13 à 16 procent, men ändock ansåg man det icke fördelaktigt att sälja fastigheterna utan, som vi veta, behöll dem ända tills den stora revolutionen 150 år senare kom och tog dem. Men jag behöfver icke gå så långt efter exempel, ty jag har mig bekant en egendom här i Sverige, som år 1815 såldes för en summa, hvartill den nu är taxerad niofaldigt. Så hastigt kan fastighetsvärdet stiga i förhållande till penningvärdet, i synnerhet om en myntförsämring under tiden inträffar.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)

Vidare förefaller det mig underligt, att Kongl. Maj:t efter att hafva hört en officiel auktoritet, Kammarkollegium, ändock har velat motsätta sig den af Kammarkollegium tillstyrkta undersökningen af egendomarner verkliga värde. Jag kan icke förstå denna brådskas att påskynda försäljningen af egendomarne; denna brådskas att vilja försälja dem utan att förut undersöka, om icke derigenom åtskilliga egendomar skulle blifva sålda, hvilka alls icke höra till denna klass af under 500 kronors arrende. Visserligen står det å sidan 9 i den Kongl. propositionen: "Jag finner derföre ock, ehuru jag, såsom redan är nämndt, icke anser en arrende-uppskattning erforderlig för det ändamål, Kammarkollegium förut-satt, nödigt att innan pröfning eger rum af köpeanbud å egen-domar, hvilkas försäljning nu kan varda medgifven, en undersök-ning, enligt de närmare föreskrifter Eders Kongl. Maj:t torde få med-dela, företages å egendomarne till utrönande af deras såväl arrende-som saluvärde." Ja, det är nog riktigt, men emedan jag på grund af den föregående diskussionen förutser, att detta kommer att an-föras såsom ett bevis för att Kongl. Maj:t verkligen föreslagit en undersökning af egendomarner arrendevärde, så ber jag att på förhand få framhålla, att det är en högst väsentlig skillnad mellan denna pröfning och den af Kammarkollegium föreslagna. Kammar-kollegium föreslår nemligen, att arrendevärdet först skall pröfvas och att tillstånd sedan skall lemnas af Riksdagen att försälja *de* egendomar, som vid *denna* pröfning finnas icke gifva 500 kronor i årligt arrende; Kongl. Maj:t vill deremot förbehålla sig pröfningen af hvarje särskildt fall, men äfven om arrendevärdet då visar sig hafva stigit t. ex. 1,000 kronor, gäller dock Riksdagens beslut, att egendomen kan få säljas. Någon säkerhet, att egendomar, som gifva öfver 500 kronor i arrende, icke skola säljas är alltså på detta sätt icke vunnit. Det är denna alldeles väsentliga skillnad mellan de två föreslagna pröfningarne jag har velat framhålla.

Till och med egendomar, om hvilka det är känt att de nu gifva mera än 500 kr. i arrende, nemligen de på sidan 8 omnämnda norrländska egendomarne, föreslås till försäljning på grund af en obevisad förutsättning, att de icke längre skulle komma att gifva detta arrende, och detta på samma gång Kammarkollegium uttalar den åsigten, att det alldeles icke är sannolikt, att arrendesumman för dem icke skulle uppgå till ett högre belopp. Visserligen är det taladt om, att skogarne skulle fränskiljas, men då dessa hem-man redan nu gifva öfver 500 kronor, är det väl ingen sannolik-het för, att de icke fortfarande skulle komma att tillhöra denna kategori, helst då man känner det värde, den *odlade* jorden har i Norrland till följd af dess jemförelsevis sparsamma förekomst.

Slutligen ber jag att få framhålla, att det synes mig vara en motsägelse mellan resonnementet å propositionens sida 9, der det säges, att Kongl. Maj:t icke vill tillstyrka en disposition af de inflytande försäljningsmedlen, som innebure den realiserade kapital-tillgångens förvandling till lös egendom, emedan Riksdagens önsk-ningar i denna fråga äro för väl bekanta, för att någon framgång åt ett sådant förslag skulle vara att vänta, och förslaget att för

de inflytande medlen inköpa obligationer. Det är för mig något nytt, att obligationer skola räknas till fast egendom. Otvetydigt framstår i allt fall dessa inköpta obligationers lätrörliga karakter i den på följande sida förekommande frasen: "då jag följaktligen finner mig böra tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att hos Riksdagen föreslå de inflytande försäljningsmedlens användning för minskande af statens skuld på dess jernvägsbyggnader, *hvilket naturligtvis icke utesluter tillfället att framdeles på annat sätt disponera dessa medel,* derest Eders Kongl. Maj:t och Riksdagen skulle finna sådant af dåmera inträdda förhållanden påkalladt" o. s. v. Äro då icke dessa obligationer lösegendom, så vet jag icke, hvad dermed skall menas. Det är ju antydt, att dessa obligationer skola inköpas och förvaras för att sedermera i händelse af förefallande behof efter Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut åter släppas ut. Visserligen har majoriteten inom Utskottet i motiveringen inlagt en reservation häremot, men denna synes mig vara mera välmenande än kunna leda till någon verklig påföljd, då det heter, att Utskottet "har velat framhålla *önskvärdheten* deraf, att de för dessa försäljningsmedel inköpta obligationer varda makulerade". Makuleringen är icke ens gjord till ett bestämdt vilkor. Den uttalade önskan torde ej heller kunna leda till någon praktisk åtgärd; ty man kommer alltid att invända, att det icke är skäl att makulera dessa obligationer, då vårt jernvägsbyggande ändock icke ännu upphört, och vi kanske framdeles komma att upptaga nya lån, hvarvid vi ju lika gerna kunde utsläppa dessa gamla obligationer, som hafva en känd kurs, och genom hvilkas återutsläppande ingen *synbar* ökning af statsskulden uppkommer. Det är således nästan visst, att deras vistelse i statskassan ej blir annat än temporär, och då hafva de ju alla kriterier på lösegendom. I alla fall blir ju vår statsskuld i sin tid betald genom den fastställda amorteringen. Helt annat hade varit, om man föreslagit att inköpa välbelägna enskilda jernvägar. Det hade verkligen varit att skaffa staten *nya* fastigheter; genom det nu föreslagna obligationsköpet får staten ej en tum mer jernväg, än hvad den redan har.

Jag väntar mig att af någon följande talare få höra omtalas ett skäl, som är farligt, nemligen utlandets exempel. Jag vill minnas, att jag hört, att i Tyskland statsdomäner till belopp af tre millioner några hundratusen mark äro, under ingående finansår påräknade till försäljning; men jag hemställer, huruvida det icke är skilnad mellan vår ställning och den preussiska, der, som vi veta, alla möjliga statsinkomster måste sammanskrapas för att tillfredsställa de ökade statsutgifterna, innan Furst Bismarck får sina nya inkomstkällor i ordning; då vi åter, som jag tror, nästan ingen riksdag på lång tid haft så lätt som vi få i år att uppgöra det så kallade finansbetänkandet. Hvad som under en öfvergångstid, då man måste skaffa sig hjälpkällor af alla slag, kan rättfärdigas, är hos oss alldeles omotiveradt. Dessutom får jag bekänna, att jag beträffande försäljningen af de tyska domänerna icke vet, hvilka de domäner äro, som skola försäljas. Deras försäljning kan möjligen vara föranledd af särskilda orsaker.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendom.
(Forts.)

Den långa listan å anmälde talare manar mig att icke för länge upptaga Kammarens tid, och jag anser mig hafva sagt nog för att rättfärdiga mitt yrkande om afslag å den föredragna punkten.

Herr Evers: Då jag antecknat mig såsom reservant vid förevarande Stats-Utskottets utlåtande, och flera skiljaktiga meningar blifvit af öfrige reservanter framhållna, så anhåller jag att med några ord få tillkännagifva de skäl, som hindrat mig att biträda Utskottets förslag.

För såvidt jag kunnat finna, och som äfven af ett par talare blifvit framhållet, är det egentligen två skäl, som föranlett Herr Statsrådet och Chefen för Finansdepartementet föreslå Kongl. Maj:t att för Riksdagen framlägga förslag om försäljning af de ifrågavarande fastigheterna. Det ena är, att genom denna försäljning en omedelbar ekonomisk vinst genom ökad kapitaltillgång och afkomst samt minskade omkostnader skulle vinnas, och det andra, att de myndigheter, åt hvilka domänernas administration är eller kan varda öfverlemnad, skulle, frigjorda från de tyngande förvaltningsbestyren för de mindre egendomarne, blifva i tillfälle att med samlad kraft egna sig åt värden om och tillsynen öfver de genom sitt högre värde för kronan långt viktigare större egendomarne och derigenom med mera framgång verka för dessas tidsliga förkofran.

Hvad det första af dessa skäl beträffar, så inhemtas af den utredning, som finnes i Kongl. Maj:ts förevarande proposition, att, jemlikt det utlåtande, som från Kammarkollegium inkommit, försäljningssumman för de hittills försålda 95 egendomarne har med 150 % öfverstigit egendomarnes taxeringsvärde. Nämnda Kollegium framhåller likvisst, att den erfarenhet, man häri vunnit, icke är tillräckligt omfattande för att deraf skulle dragas den slutsatsen, att försäljningen af *samtliga* domänegendomarne måste medföra samma eller liknande fördel, och för min del tror jag icke, att ett sådant resultat är att påräkna vid den försäljning, som här är ifrågasatt. Vi böra nemligen taga i betraktande, att vid försäljningen af de egendomar, som 1874 års riksdag beslöt afyttra, nemligen sådana, för hvilka årliga arrendet icke öfversteg 200 kronor, hafva åbyggnaderna på dessa mindre egendomar ett relativt högre värde än å de större, samt att det är vida lättare att finna köpare till sådana mindre egendomar än till de så kallade medelstora, hvarom här är fråga. Men äfven om genom den föreslagna försäljningen för tillfället skulle vinnas en något större inkomst genom ökad kapitaltillgång, föreställer jag mig dock, att det icke kan vara välbetänt utbyta våra jordbruksfastigheter, hvilkas värde allt framgent är i stigande, mot jernvägar, då, hvad realsäkerheten vidkommer, de förra säkerligen hafva företråde framför de senare.

Hvad nu omkostnaderna för förvaltningen vidkommer, så förefaller det mig, som om de nuvarande icke borde vara afskräckande. I den till Riksdagen afgifna propositionen angående förvaltningen

af kronans domäner, hvilken för närvarande är under behandling inom Stats-Utskottet, äskar Kongl. Maj:t såväl för den centrala som den lokala förvaltningen en summa af tillsammans 175,000 kronor årligen. Om vi nu jämföra detta belopp med den inkomst, som staten har icke endast i form af arrendemedel utan äfven af skogsmedel, uppgående till 4 millioner om året, så uppgår denna förvaltningskostnad till icke fullt $4\frac{1}{2}\%$ af den behållna inkomsten. Jag hemställer till Herrarne, om detta kan kallas en synnerlig dyrbar förvaltning.

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

Det andra skälet, som blifvit anfördt för den föreslagna försäljningen, var, att de myndigheter, åt hvilka domänernas administration komme att uppdragas, skulle kunna mera odeladt egna sig åt förvaltningen af de större domänerna. Detta vill jag icke bestrida, och för min del har jag ingenting emot, att sådana mera aflägsset belägna mindre egendomar må, dock icke till större utsträckning än hvad Kammarkollegium föreslagit, efter Kongl. Maj:ts pröfning få försälas, likvisst under det förbehåll, på sätt de inom Finansdepartementet förordnade komiterade i sitt förslag till domänförvaltningens ordnande jemväl anför, *att för de inflytande köpeskillingarne böra förvärfvas andra för jordbrukets bedrivande och för förvaltningen lämpligare belägna jordegendomar.*

I likhet med en föregående talare på vestmanlandsbänken, måste äfven jag bekänna, att jag haft svårt att finna någon anledning, hvarför Kongl. Maj:t nu föreslagit vidtaga denna försäljningsåtgärd. Statens finanser äro goda. Vi hafva nyligen genom konverteringen af våra statslån fått dessa stälda på en ganska fördelaktig räntefot och den inkomst, jernvägarne redan nu lemna, visar en årlig stegring, och äfven om dessa inkomster ej skulle räcka till för bestridandet af deras årliga amortering, föreställer jag mig, att det icke kan vara rätt dertill använda försäljningssumman för en del af statens fastigheter. Men äfven om Riksdagen skulle vilja biträda Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag att utbyta en del af sina jordbruksfastigheter mot en annan fastighet, nemligen jernvägarne, så kvarstår alltid den farhågan, det ingen säkerhet förefinnes, att dessa inflytande försäljningsmedel verkligen blifva använda för det afsedda ändamålet. Jag hyser inte det minsta tvifvel derom, att ju icke regeringen för sin del vill använda dem dertill, men vi böra taga i betraktande, att här är icke fråga om en försäljning under endast ett eller ett par år, utan under loppet af omkring 20 år och någon visshet finnes icke, att icke kommande Riksdagar skulle vilja använda dessa medel för helt andra ändamål; något som Herr Finansministern jemväl framhåller i sitt anförande till statsrådsprotokollet, der det på sidan 10 i Kongl. propositionen heter: "då jag följaktligen finner mig böra tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att hos Riksdagen föreslå de inflytande försäljningsmedlens användning för minskande af statens skuld för dess jernvägsbyggnader, *hvilket naturligtvis icke utesluter tillfället att framdeles på annat sätt disponera dessa medel, derest Eders Kongl. Maj:t och*

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Riksdagen skulle finna sådant af då mera inträdda förhållanden påkalladt.“

Herr Talman! De fastigheter, som våra förfäder hafva lemnat oss, betraktar jag som ett arf, som det tillkommer oss att väl förvalta och hvilket af oss icke bör förskingras, utan åt våra efterkommande öfverlemnas. Föregående tidens historia har, på sätt den ärade talaren på göteborgsbänken nyss nämnde, visat oss, att rikets ständer vid skilda tillfällen hafva satt i fråga att försälja dessa fastigheter i nödens stund eller då man varit i trångmål, men att vi, som lefva under de lyckliga omständigheter, då statens finanser äro goda och vi icke hafva något egentligt behof härtill, skulle vilja inskrifva på ett blad af vår historia, att denna Kammare gått in på att genom försäljning minska den egendom, vi ärft från våra förfäder, detta kan jag icke gilla.

På grund af hvad jag nu anfört framgår, att jag icke kan biträda Kongl. Maj:ts af Stats-Utskottet tillstyrkta framställning, men då jag, såsom jag förut haft äran nämna, icke har något emot att utbyta en del af dessa aflagset belägna mindre egendommar mot andra mera lämpligt belägna, så ber jag att få förena mig med Grefve Posse i den reservation, som han afgifvit; men om denna icke vinner framgång, anhåller jag att få förena mig med dem, som yrka afslag.

Grefve Posse, Knut: Såväl Kongl. Maj:ts proposition som Stats-Utskottets betänkande hafva redan blifvit så grundligt vederlagda, att jag icke tror det vara skäl för de talare, som härefter uppträda, att mycket sysselsätta sig dermed. Åtminstone skall jag för min del försöka inskränka mitt yttrande till det minsta möjliga och jag vill därför icke nämna något angående dessa, utan ber att direkt få öfvergå till min reservation. Jag vill då först tillkännagifva, att jag står på alldeles samma ståndpunkt nu som jag gjorde 1880, då jag motsatte mig det ganska anspråkslösa förslag i denna riktning, som då var å bane. Jag har således icke frångått de principer, jag då uttalade, men då, såsom bekant, vid denna riksdag föreligger en Kongl. proposition angående ordnande af domänvasendet i landet, så ligger det icke långt borta att vänta att, i händelse denna proposition blir af Riksdagen bifallen och domänvasendet således blir ordnad hufvudsakligen såsom Kongl. Maj:t föreslagit, den nya domänstyrelsen inom ganska kort tid skall finna sig icke kunna vara så till nytta som den skulle kunna vara, om den hade medel i sin hand att disponera öfver. Jag förutsätter nemligen, att det skall uppstå många fall, då domänintendenterna skola kunna inberätta till domänstyrelsen, att det finnes så och så många egendommar, som angränsa till statens egendommar, och att det skulle vara en stor fördel att kunna få dem samlade till en enda komplex och hvarigenom framför allt en ordnad skogshushållning skulle bättre befrämjas. Jag tror icke, att lång tid skall förflyta, innan dylika anmälanden inkomma och jag anser, att det skulle vara en svårighet för domänstyrelsen att icke hafva några medel till sin disposition för att kunna

verkställa ett sådant önskvärdt inköp. Derför har jag kanske mera antydningssvis för framtiden än i hopp att nu vinna bifall till mitt i reservationen gjorda yrkande velat framhålla detta. Jag skall icke heller hålla så strängt på detta yrkande, men är glad öfver att jag fått tillfälle att framhålla detta.

Det finnes också ett annat behof, som redan gjort sig gällande och som gör det önskligt, att Kongl. Maj:t hade medel att disponera. Det förekommer nemligen stundom fall, då boställsinnehafvare vid sjösänkningar och större vattenaftappningar begära Kongl. Maj:ts hjälp för att på sina arrendelägenheter verkställa sådana arbeten. I en motion i Andra Kammaren af Herr Folke Andersson har vid denna riksdag sådant blifvit begärdt för kronojord, som gränsar till Hjelmaren och Qvismaren. Äfven 1880 väckte samme motionär en motion i samma fråga, likasom frågan varit understäld Kongl. Maj:ts pröfning, på grund af ansökan af arrendatorerna, men Kongl. Maj:t, som infordrat utlåtanden häröfver såväl af Kammarkollegium som af vederbörande Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, har icke funnit skäl att fästa afseende vid deras tillstyrkanden af förslaget. Skälet till detta afslag känner jag icke, men jag kan icke tro, att det varit något annat än brist på medel. Denna brist kunde nu afhjelpas, om man finge sälja mindre väl belägna kronoegendomar och använda köpeskillingen till detta ändamål, som säkerligen efter framställning deraf af Kongl. Maj:t Riksdagen icke skulle motsätta sig.

Jag anhåller nu att få yrka bifall till min reservation, men skall, i händelse jag finner, att den icke vinner understöd, så i tid taga detta yrkande tillbaka, att icke någon splittring må uppkomma, utan rösterna förenas om afslag å den Kongl. propositionen och Stats-Utskottets dermed öfverensstämmande hemställan.

Herr Carlsson: Då det varit mitt åliggande att inom Utskottet undersöka det nu i fråga varande ärendet så noga som det varit mig möjligt, anser jag det äfven för en pligt att för Kammaren anmäla det resultat, hvartill jag kommit, så mycket mer som de synpunkter, ur hvilka jag sett frågan, i viss mån afvika från de redan anförda.

I den Kongl. propositionen har jag icke kunnat instämma, dels af skäl, som redan blifvit anförda af den förste talaren på förmiddagen, dels ock af andra skäl, som jag torde i det följande få närmare utveckla. Emellertid får jag upprigtigt erkänna, att något i finansielt hänseende ofördelaktigt har jag icke kunnat finna i det nu framlagda förslaget, icke heller kan jag anse, att det innebär någon fara för fäderneslandet, och denna åsigt grundar jag helt enkelt på min uppfattning af domänväsendets natur.

Af gammalt var staten, såsom bekant, den förnämste jordegaren i landet. Det var på en tid, då jordbruk utgjorde snart sagdt landets enda förvärf och då jordbruket var, att jag så må säga, stillastående och drefs öfver allt på samma sätt. Men en ny tid har kommit, då staten har andra inkomstkällor, från hvilka den hemtar medel att bestrida sina behof och hvilka hafva befunnits

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen- domar.
(Forts.)

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendom.
(Forts.)

lika säkra med de förut varande. Af gammalt var tillika denna jordegendom en kassa, som tillgreps, när man antingen skulle fylla ett bestämdt förvaltningsbehof eller ville gifva en belöning eller behöfde någon säkerhet för att upptaga ett lån.

Belöningarne hafva nu mera kommit ur bruk, icke så lånen, men för dessa senare finnes nu en annan säkerhet, som består i den låntagande statens alla tillgångar.

Emellertid finnes det här också en annan synpunkt. Jordbruket är numera icke längre stillastående; det går tvärt om oupphörigen framåt, det är en industri. Staten drifver i allmänhet icke med fördel en industri.

Den har väl ock vanligen drifvit skötseln af sina jordegendomar *indirekt* genom arrendatorer. Likväl existerar otvifvelaktigt en högst betydande skilnad mellan de fall, i hvilka den, som eger jorden, också verkligen själf odlar den, och de, i hvilka en arrendator fullgör detta värf. Att veta sig vara *egare* af den jord, man odlar, innebär en stark maning att på den samma nedlägga kapital, vare sig under form af penningar eller arbete, som icke i samma grad existerar för arrendatorer i allmänhet och sålunda icke heller för arrendatorer af kronojord, hvilket gör, att så vidt man ser saken i stort, måste man erkänna, att det nödvändigtvis leder till en större produktivitet hos jorden, när den är i enskildes ego.

Likaledes måste det erkännas, att en viss svårighet är förbunden med statens förvaltning af sina egendommar. Der äro syner, der äro uppskattningar o. s. v., och den är icke heller alldeles säker den inkomst, som staten deraf beräknat, i ty att det, såsom jag vid åtskilliga riksdagar varit i tillfälle att inhemta, icke sällan förekommer frågor om afskrifning eller ansökningar om nedsättning i arrendeafgifterna.

Af alla dessa skäl anser jag mig med säkerhet kunna draga två slutsatser: *först* att intet principiellt hinder förefinnes för en försäljning af domäner, der den af omständigheterna påkallas, *för det andra*, att intet nytt förvärf af domäner — när man undantägar skogsegendom — nu mera bör ega rum.

Häraf har ock uppkommit den inom andra länder, enligt hvad jag tror, förherskande åsigten, att staten icke har större säkerhet i sina domäner än i sina öfriga inkomstkällor, detta dock naturligen beroende på dessa domäners beskaffenhet och på det sätt, hvarpå de må kunna förvaltas. Denna åsigt har emellertid ledt derhän, att nästan alla stater hafva mer eller mindre genom försäljning minskat sina domäner.

En talare på förmiddagen har sagt, att en sådan åtgärd skulle sakna exempel i lugna tider. För att upplysa, huru härmed förhåller sig, ber jag endast få nämna, att Europas förnämsta kulturländer, England och Frankrike, nu mera nästan icke alls hafva några domäner annat än skog. England, som förr haft ganska betydliga domäner, har under tidernas lopp småningom föryttrat dem, och numera återstår en relativt så liten del deraf, att årliga inkomsten af statens domäner endast uppgår till omkring 400,000 pund sterling, d. v. s. ungefär $\frac{1}{2}$ procent af hela statsinkomsten.

— I Frankrike såldes i kraft af 1790 års lag statens jordbruksdomäner — jag talar endast om *jordbruksdomäner*, ty i afseende på skogarne gälla helt andra förhållanden. I andra länder finner man likartade förhållanden. Österrike beslöt redan 1817 en regelbundet fortgående försäljning af sina domäner och tre år derefter eller 1820 beslöt äfven Preussen att, likaledes efterhand, för en bestämd summa hvarje år afyttra sina domäner, och försäljningen har äfven der sedan den tiden regelbundet fortgått. En ärad talare har i afton yttrat, att det var vid en tillfällig förlägenhet, som man för att skrapa tillsammans en summa i Preussen uppförde på budgeten en summa för försålda domäner; men detta är långt ifrån att vara verkliga förhållandet; denna försäljning fortgår, såsom jag nämnt, af grundsats och i fullkomligt regelbunden ordning. För det nu löpande året är på budgeten upptagen en summa af 3,300,000 mark såsom inkomst af försålda domäner, och jag tror icke, att man kan säga, att Preussen är en stat, som har ett illa ordnad finansväsende. Det finnes också en annan stat, som följer samma system, nämligen Belgien, som enligt en lag af år 1835 regelbundet försäljer sina jordbruksdomäner, och inkomsten deraf uppgår vanligen till 2 millioner francs om året. Detta endast till svar på den invändningen, att det skulle sakna exempel under normala förhållanden och endast vara vid tillfällig förlägenhet, som sådan försäljning egde rum. Jag skulle för min del vilja säga alldeles tvärt om, nämligen att i upprörda och oroliga tider, då staten är i fara, *då* bör man *icke* försälja domäner, då är detta tvärt om en mycket gagnlös och skadlig åtgärd, emedan priset då naturligen blir mycket lågt. Vända vi oss nu till förhållandena hos oss, så ber jag, att i största korthet få erinra om ställningen i detta afseende. Annu 1876 uppfördes på vår inkomstbudget inkomsten af statens jordegendomar med icke mera än 461,000 kronor, säkerligen en relativt ganska obetydlig summa, en ganska ringa procent af statens inkomster. Andock har jag icke förnummit, att säkerheten då ansågs mindre för den kredit, staten ansåg sig böra åtnjuta, likasom jag icke heller tror, att i öfrigt statens inkomster ledo i något hänseende eller stodo i ett ofördelaktigare förhållande då än nu, då denna samma post uppgår till 2,900,000 kronor.

Hvarför denna inkomstpost så hastigt stigit, är allmänt bekant. Det har skett genom indragning af en mängd möjliga boställen af alla slag, militieboställen, landstatsboställen, härads-höfdingeboställen samt jemväl af hospitalshemmanen. Nu befinnes det, att dessa nya kronoegendomar äro spridda öfver hela landet på det mest ojemna sätt och äro af den mest olika storlek. Skulle det då kunna vara en så förkastlig åtgärd att afyttra någon del af dessa, d. v. s. dem, som ligga obeqvämast till och som äro de minsta. ty det är just de små, som mest tynga på förvaltningen, och det är vanligen äfven de, som vid försäljning gifva den relativt största inkomst?

Efter den utredning, som är lemnad af den förste talaren på förmiddagen, hvilken för öfrigt afgifvit en reservation, som äfven

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

jag för min del biträdd, uppgår årliga arrendeafgifterna af de i reservationen åsyftade kronohemmanen till omkring 150,000 å 200,000 kronor. Nu frågar jag: skulle en summa af 150,000 å 200,000 kronor kunna hafva ens ett märkbart inflytande på statens finanser eller skulle förlusten af nämnda summa på en budget af 78 millioner kunna verka så ofördelaktigt som här blifvit antydt? Det förefaller mig som om fördelarne för förvaltningen af den föreslagna åtgärden skulle vida öfverväga den jemförelsevis ringa inverkan till det sämre, som denna åtgärd skulle hafva på budgeten.

Jag nämner summan därför, att jag icke för min del har kunnat instämma i det förslag, som är framlagdt af Kongl. Maj:t, emedan jag anser, att man icke bör taga ett så stort steg, som detta förslag innebär, utan inskränka åtgärden till sådana egendomar, som verkligen besvära och tynga på förvaltningen, på det att derigenom den fördelen måtte vinnas, att man med så mycket större nit och eftertryck må kunna vårda sig om de återstående.

Det är nemligen utredt, att arrendeinkomsten af dessa hemman står i ett mycket ringa förhållande till den köpeskilling, som derför skulle kunna inflyta. Det är i Kammarkollegii utlåtande upplyst, att räntan å köpeskillingen af de små kronoegendomar, som redan blifvit försålda, om den beräknas efter 4 procent, är nära *tre* gånger så stor som den arrendeinkomst dessa egendomar förut gäfvö.

Vid sådant förhållande anser jag, att man icke med fog kan säga, att det är en förlustbringande operation.

En ärad talare på förmiddagen anmärkte, att det åtminstone icke skulle vara någon vinst, när de obligationer, som skulle inköpas, bära endast 4 procent i stället för att såsom nu hafva 4 procent i årligt arrende.

Men jag ber få erinra, att dessa 4 procent å obligationerna icke motsvara räntan å egendomarnes taxeringsvärde, utan de utgöra den ränta, man skulle skörda af *köpeskillingen*; och är denna köpeskilling tredubbelt större än sjelfva taxeringsvärdet, så är ju äfven vinsten tredubbel, och då synes mig äfven den svårigheten öfvervunnen, att icke jordens värde skulle vara tillräckligt observeradt.

Af dessa skäl har jag, som icke kunnat tillstyrka Kongl. Maj:ts proposition, i stället omfattat den nämnda reservationen. Denna reservation utreder, att här föreligger ett sätt att gå tillväga, hvarigenom i sjelfva verket visshet vinnes derom, att man icke kommer att föryttra mer, än man verkligen afsett, nemligen blott sådana egendomar, hvilkas ränta *efter arrendeuppskattning* icke skulle öfverstiga 500 kronor; och vidare skulle man genom bifall till samma reservation äfven vinna den fördelen, att man då öfverförde ett vida större belopp såsom förminskande statsskulden, än som motsvarar de nu ingående arrendeafgifterna. När dertill kommer den begränsning af försäljningen, som skulle uppkomma genom Kongl. Maj:ts pröfning i hvarje särskildt fall, så blifva skälen för denna åtgärd ännu flera, och faran ingen. Kongl. Maj:t skulle nemligen inhibera försäljningen, om egendomen hade ett för till-

synen derå fördelaktigt läge — i detta fall förfaller sjelfva anledningen till den föreslagna försäljningen — samt vidare: om den af särskilda orsaker ansåges komma att betydligt stiga i värde, om dess mark vore tjenlig till skogsbörd, samt om den kunde för något särskildt statsändamål användas — eller just de förhållanden, som tala för bibehållandet af jordbruksdomäner.

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen- domar.
(Forts.)

Åtskilliga invändningar deremot hafva blifvit gjorda emot förslaget, hvilka jag anhåller att nu få i någon mån belysa. Det har sagts, att man skulle inköpa andra kronogods i stället.

Derom har jag redan något yttrat mig. Man skulle genom en sådan åtgärd undandraga den enskilda jordbruksrörelsen en ännu större del af den svenska jorden än förut, och för öfrigt är med en sådan åtgärd förenad den stora svårigheten, att det ju, såsom bekant, ingalunda är lätt för staten att till lämpligt pris inköpa jord. Det utbjudes väl mycket till försäljning, men priset blir vanligen icke fördelaktigt till följd af den ännu gängse uppfattningen, att staten har god råd att betala högt.

Vidare är det sagdt, att man borde vänta på den blifvande domänförvaltningen. Mig förekommer det dock, som skulle dessa småegendomar just utgöra ett hinder för domänförvaltningens kraftfulla verksamhet, och då torde det väl icke vara så orätt, om man från början vill undanrödja detta hinder. Den ifrågavarande åtgärden är en operation, som skulle komma att försiggå under loppet af 20 år, men den skulle icke kunna taga sin början ännu på ett par år, om man skulle vänta på domänförvaltningen.

Vidare har yttrats, att det skulle vara så ringa säkerhet i den egendom, obligationerna erbjuda. Men det är ju *sina egna* obligationer, staten skulle inköpa, och det är på statens alla tillgångar, som dessa obligationer hvilat; det kan väl icke vara en otillförlitlig säkerhet. Icke heller kan man väl befara, att obligationerna skola stjälas bort, såsom en reservant antydt, ty man kan ju genast bränna upp dem, och då äro de väl i säkerhet. Det vissa är emellertid, att staten härigenom skulle minska sin skuld med en icke obetydlig summa och dermed äfven förminska sin skyldighet att amortera den. Om jag antager beloppet till 200,000 kronor, och detta genom försäljningen tredubblas, så har man strax 600,000 kronor, som icke behöfva anslås af statsmedel till räntor och amortering.

Än vidare har man befarat, att denna åtgärd skulle gifva anledning till en fortsättning på samma väg och att man skulle på detta sätt slutligen komma till ett beslut att föryttra statens *alla* egendommar. Mig förefaller det deremot, som om, i händelse Kam-marens skulle bifalla den reservation, som af den förste ärade tälaren på förmiddagen är framställd, detta klarligen skulle visa, att Kam-maren icke vill gå ens så långt som regeringen nu föreslagit, och det synes mig, att detta just skulle utgöra en borgen för, att man icke med något slags brådska kommer att fortgå på denna väg.

Det har äfven yttrats, att man icke har någon säkerhet för att dessa medel, om man nu verkligen besluter att använda dem till inköp af obligationer, också verkligen komma att dertill an-

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

vändas, utan skulle de i en framtid möjligen kunna tagas i anspråk för andra ändamål. För min del kan jag emellertid icke föreställa mig annat än att detta inköp skulle ske i mån som försäljningen af dessa egendomar fortgår, och då lärer det icke blifva lång besinnetid för att draga de inflytande medlen till andra ändamål. Det skulle då vara för den återstående delen af försäljningen som man skulle rubba det beslut, som nu möjligen kommer att fattas, men dervidlag förefaller det mig, att de inflytande medlen egentligen icke skulle kunna användas annat än till *två* ändamål, nemligen *antingen* till inköp af skogar, något som redan förut i dylikt fall beslutits, *eller* för att förstärka statsverkets grundfond, hvilket ändock förr eller senare lärer *böva* ega rum; den skuld, i hvilken statsverket för närvarande står till Riksgäldskontoret, bör nemligen fyllas genom öfverskott, likasom den har uppkommit genom brister i statsregleringen, men att sedermera, hvilket förmodligen blir nödigt, förstärka sjelfva grundfonden lärer väl vara en åtgärd till förstärkande af sjelfva kapitalet.

Det synes mig alltså, att döma af allt hvad man i saken finner förekomma, att det så långt ifrån kan vara någon fara i att antaga det föreliggande förslaget, så begränsadt som jag nu haft äran föreslå, att det tvärtom måste anses innebära en fullt riktig finansiell åtgärd.

För min del får jag således, på grund af hvad jag nu tagit mig friheten att yttra, förorda bifall till den reservation, som är afgifven af Herr Montgomery-Cederhielm och i hvilken äfven jag, såsom Stats-Utskottets betänkande utvisar, har instämt.

Herr Statsrådet Themptander: Historiken i denna fråga har redan blifvit af föregående talare tillräckligt berörd; jag ber endast att deraf få betona, att den förvaltningshänsyn, som varit det bestämmande motivet för den proposition, som nu från Kongl. Maj:t i frågan afgifvits, icke förut varit för Riksdagens främmande. Vid 1874 års riksdag, då en Kongl. proposition afgafs om försäljning af de minsta kronoegendomarne, hette det i denna proposition, som vann Riksdagens bifall, att man ansåge "bibehållande af flertalet mindre lägenheter och deras fortfarande utarrendering för statsverkets räkning icke medföra någon afsevärd fördel för det allmänna, då, utom de omedelbara utgifter, som af förvaltningen föranleddes i och för arrendeförslagens upprättande m. m., särdeles om markens uppmätning dervid ansåges böra försiggå. arrendeinkomsterna nedtvingades genom de kostnader, som äfven drabbade arrendatorn vid kontrollen öfver lägenheternas häfd och skötsel och genom den inskränkning i dispositionsrätten, som en arrendator måste underkasta sig". Då det beslut, som togs vid 1874 års riksdag, omfattade, såsom jag tror den förste talaren redan har omnämnt, 174 egendomar med ett taxeringsvärde af 468,030 kronor, utsträckte 1879 års Riksdag tillämpningen af samma beslut på den betydliga mängd af smärre kronoegendomar, företrädesvis hospitalshemman, som dåmera hade blifvit ytterligare indragna till statsverket. Med tillämpning deraf kunde försäljning ega rum i mån af arrendeledighet utaf 462 hemman med ett taxe-

ringsvärde af mellan 11 och 12 hundratusen kronor. Förslag hafva visserligen sedermera varit i motionsväg väckta om en utsträckt försäljning af kronans egendomar, men bland de skäl, som hafva anförts mot en sådan försäljning, har äfven varit det, att man ännu icke skulle hafva hunnit förvärfva sig tillräcklig erfarenhet rörande verkningarna af den redan beslutade försäljningen. Atta år hafva emellertid nu förflutit, sedan det första beslutet fattades, och, mine Herrar, i *finansielt* hänseende åtminstone har detta beslut visat sig vara synnerligen fördelaktigt; från år 1875 till Oktober år 1881 hafva blifvit försälda 95 egendomar med ett taxeringsvärde af 243,984 kronor och betingat i köpeskillingar något mer än 600,000 kronor. Räknar man nu 4 % ränta på detta kapital, utgör den 24,000 kronor. Jemföres detta räntebelopp med arrendebeloppet för dessa egendomar vid deras senaste utarrendering, utgörande 8,792 kronor, finner man således, att räntan på köpeskillingarne är nära tre gånger större än arrendesumman. Nu kan man visserligen säga, att dessa arrenden naturligtvis vid en förnyad utarrendering af egendomarne skulle hafva blifvit vida högre, och Kammarkollegium har också i sitt betänkande gjort en beräkning öfver den förökade arrendeafgift, som skulle kunnat för dessa egendomar påräknas, samt kommit till det resultat, att de nya arrendena bort uppgå till omkring 12,500 kronor. Men äfven detta belopp är allenast ungefär hälften af den ränta, som man har af de erhållna köpeskillingarne. I finansielt afseende har således tvifvelsutänken denna försäljning medfört ett ganska gynnsamt resultat.

Det har emellertid visat sig nödvändigt att ordna den betydliga domänförvaltning, som staten på senare tider har fått öfvertaga. En framställning derutinnan från Kongl. Maj:t till 1877 års Riksdag lyckades icke tillvinna sig bifall i följd af den stora meningsskiljaktighet, som inom Riksdagen uppstod. Riksdagen har emellertid, icke mindre än Kongl. Maj:t, insett behovet af att någonting i denna sak snart åtgjordes, och 1880 års Riksdag framhöll i underdånig skrifvelse vigten af att snarast möjligt utbyta de för förvaltningen vidtagna provisoriska anordningar emot definitiva förvaltningsformer, samt uttalade den förhoppning, att en nådig framställning i sådant syfte snart måtte vara att emotse.

Detta föranledde Kongl. Maj:t att åt komiterade uppdraga att utarbete förslag till grunder för domänernas förvaltning och till en domänstyrelses anordnande. I det betänkande, som derom afgafs, har, såsom herrarne behagade finna, komiten ifrågasatt, att kronans domäner i de norrländska länen skulle, såsom betydligt försvärande statens förvaltning, indragas. Då Kongl. Maj:t för att utreda denna fråga ville deröfver höra vederbörande myndigheter, ansågs det emellertid vara skäl att ifrågasätta, huruvida icke en utsträckt försäljning af kronans egendomar äfven i de öfriga länen kunde vara af förhållandena påkallad. Huru den andre talaren i ordningen här på förmiddagen kunnat uppfatta denna remiss så, som den skulle hafva åsyftat, att *alla* kronans egendomar skulle försäljas, kan jag icke förstå, ty remissen talar endast om

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

en utöfver den hittills uppdragna gränsen utsträckt försäljning och alldeles icke om någon försäljning i allmänhet. Gifvet är ock, att, när man är betänkt på att ordna förvaltningen af kronans egendomar och dervid åsyftar att genom förvaltningspersonalen utöfva en noggrann och verklig tillsyn öfver dessa egendomars skötsel, man söker begränsa den sfer, inom hvilken förvaltningen skall verka, så att den kan på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden; och det är så mycket naturligare, att man söker åstadkomma en sådan begränsning, då den kan ske på vilkor, som för det allmänna äro fördelaktiga. De uttalanden, som den Kongl. remissen hafva föranlett, känna herrarne af den Kongl. propositionen med dess bilagor. Man har ansett, att innehållet af dessa uttalanden icke skulle hafva varit uppmuntrande för vidare utveckling af den tanke, som legat till grund för remissen. Jag vågar dock hysa en olika tanke i det afseendet. Väl är det sant, att 10 Konungens Befallningshafvande bestämt afstyrkt, men flere af desse hafva dock afstyrkt allenast på grund af de betänkligheter, de hyst i fråga om sättet för användande af de medel, som skulle komma att genom försäljningen inflyta; 14 Konungens Befallningshafvande hafva deremot tillstyrkt förslaget, och dervid har en och annan till och med velat gå längre, än Kongl. Maj:t uti sin proposition föreslår. Kammarkollegium, som redan för några år sedan tillstyrkte försäljning af egendomar, för hvilka arrendefgiften uppginge till mindre än 500 kronor, har äfven nu förklarar sig vidhålla samma synpunkt, eller att försäljningen ur förvaltnings-synpunkt vore lämplig, men vid tillämpningen af dessa åsigtar något modifierat det förslag, kollegiet förut framställt, och icke ansett de *gamla* arrendefgifterna, utan de som framginge af en *förnyad* uppskattning, böra läggas till grund för beslut om försäljning. Nu vill jag visserligen förklara, att jag för egen del är öfvertygad om lämpligheten af det gamla systemet med privatdomäner i statens ego. Jag tror nemligen att det är ganska lyckligt, att staten är i tillfälle upphemta en säker inkomst af en sådan varaktig tillgång, hvilken under tidernas lopp växer i värde. Men jag är det oaktadt långt ifrån öfvertygad om, att icke förändrade tidsförhållanden kunna en gång föranleda en rubbning af detta system. För närvarande är derom dock icke alls fråga. Jag är tvärtom förvissad, att vi ännu hafva att hemta stora fördelar af jordbruksdomänernas bibehållande i statens ego, men deraf följer väl icke, att om, såsom nu har inträffat, staten genom indragning af en mängd små egendomar och boställen, som förut varit disponerade af särskilda myndigheter och boställsinnehafvare, fått en massa egendomar spridda öfver hela landet, det kan vara klokt, att staten belastar sig med förvaltningen af dessa små egendomar vid sidan af och till men för den förvaltning, staten har att utöfva beträffande de större och mera värderika domänerna, hvilka väl dock måste medgifvas företrädesvis lämpa sig såsom föremål för statens domänförvaltande verksamhet. Då några talare här yttrat, att de icke kunde förstå, huru en Kongl. proposition om domänförvaltningens ordnande och en Kongl. proposition om för-

säljning af domäner kunnat till Riksdagen samtidigt framkomma, synes mig tvärtom, att dessa begga ärenden ega det mest oafvisliga sammanhang, ty med organisationsfrågan måste väl, såsom jag redan nämnt, sammanhänga på det närmaste, att man tillser, att den blifvande förvaltningen får en lämplig begränsning för sin verksamhet.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Jag nämnde, att det är förvaltningshänsyn, som varit det bestämmande motivet för denna framställning, och det lärer väl ligga i öppen dag, att bestyret med alla dessa små egendomar skall föranleda högst betydliga expeditionsgörömlar hos den centrala myndighet, som skall hafva hand om denna förvaltning; att arbetet likaledes måste blifva mycket ökad för den lokala förvaltningen, som är förlagd hos Konungens Befallningshafvande, redan förut öfverhopade med åligganden, och slutligen, mine Herrar, att den *tillsyn* — denna högst viktiga del af förvaltningen — som utöfvas af domänintendenterna, måste lida deraf, att deras verksamhet splittras mellan en massa vidt från hvarandra spridda småegendomar. Det kan ej heller undvikas, att denna förvaltning af små egendomar för statsverket medför en mängd kostnader, hvilka komma att ställa sig högst ofördelaktigt i förhållande till den inkomst, som staten af dessa egendomar hemtar, ty utgifter för resor, för arrendeauktioner m. m. spela en bra mycket större roll i förhållande till ett lågt än i förhållande till ett stort arrende.

I *administrativt* afseende synes mig derföre goda skäl tala för förslaget, och jag har icke kunnat af diskussionen blifva öfvertygad derom, att icke ur *den* synpunkten förslaget skulle medföra fördel.

I *finansielt* hänseende har, såsom jag redan nämnt, försäljningen hitintills lemnat ett gynsamt resultat, och det är i min tanke naturligt, att arrendeinkomsten af dessa små egendomar måste ställa sig jemförelsevis ofördelaktigare än vid större arrenden. Arrendatorerna måste först hafva sin utkomst, och en arrendators lefnadskostnader spela en större roll i förhållande till afkomsten af en liten gård än till den af en större. Så mycket mindre andel af afkomsten kan han derföre utgifva i form af arrende. Dertill kommer, att en arrendator, enligt gällande föreskrifter, är underkastad en mängd omkostnader för syner och dylikt, och dessa utgifter äro för arrendatorn af en mindre egendom bra mycket mera känbara än för arrendatorn af en större.

Här har redan blifvit af den siste talaren framhållet, att, när en egendom förvaltas af egaren sjelf, man har större garanti för egendomens lämpliga skötsel och för dess förbättring, än då den förvaltas af en arrendator, och att detta gäller företrädesvis om de mindre egendomarne, men det gifves en ytterligare sida af saken, som jag ber att något få, utom den ekonomiska och den finansiella, betona, och det är så att säga den *sociala*. Man har sagt rörande denna fråga — och det har många gånger under diskussionen vid föregående tillfällen förekommit — att det skulle vara en större fördel att hafva en mängd välbergade arrendatorer än att hafva en massa skuldsatta egendomsegare. Ja, det är nog riktigt i och

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendom.
(Forts.)

för sig. Men är det så alldeles klart, att det nuvarande systemet leder till välbergade arrendatorer, och att de små egendomarnas försäljning leder till skuldsatta egendomsegare? Det är det, jag vågar bestrida, och jag vågar rent af betvifla, att det i allmänhet är någon lycklig ställning, som de små arrendatorerne intaga, när det är *staten*, som är jordegare. När större jordegodomar utarrenderas, är saken mera stäld på affär, och då kan det kontraktsenliga förhållandet mellan egare och arrendator vara fullt på sin plats, men det är icke alldeles så, när det gäller små egendomar. Jag vädjar i det afseendet till den rika erfarenhet, som finnes i denna Kammare, huruvida icke ofta nog, med hänsyn till små arrendatorer, det är nödvändigt, att välviljan träder emellan — jag vill visst icke säga för att befria en sådan arrendator från hans förbindelser, utan för att låta honom röna det tillmötesgående, som icke låter den kontraktsenliga påföljden träda i tillämpning, så snart laglig befogenhet dertill gifves. Något sådant förhållande af välvilja kan icke ega rum mellan *staten* såsom egare och dess arrendatorer, och deri ligger, synes mig, en olägenhet med små egendomars utarrendering af *staten*, som icke bör alldeles förbises. En annan olägenhet är den, att i gynsamma tider det är dessa små egendomar, som företrädesvis blifva föremål för öfverspekulation och uppdrifna arrenden, hvilket också måste ofördelaktigt inverka på arrendatorns ekonomiska ställning.

I fråga om gränsen, som bör bestämmas för utarrendering eller för försäljning af kronans egendomar, är det tydligt, att meningarne kunna vara mycket delade, ty det är ju alldeles gifvet, att man icke kan anföra några mera bestämda skäl, hvarför man vill fråga om försäljning skulle stanna vid det ena hundratalet hellre än vid ett annat. Regeringen har för sin del ansett, att till den gräns, som den Kongl. propositionen angifver, skulle man utan fara kunna bedriva försäljningen med ett i finansielt hänseende fortfarande gynsamt resultat, och vidare, att derigenom antalet af *statens* nuvarande domäner skulle komma att minskas så mycket, att de återstående skulle utgöra ett lämpligt verksamhetsfält för en — om jag så må uttrycka mig — mera intensiv och med kraft handhaft domänförvaltning.

Man har mycket talat om sättet för användande af de inflytande försäljningsmedlen. Jag erkänner, att, om det vore en enskild person, som vore egare, det skulle kunna med goda skäl ifrågasättas att sälja de små egendomarne, som äro olämpligt belägna, och inköpa andra fastigheter i stället; men detta kan icke vara lika lämpligt, när det gäller *staten*. Den föregående talaren har redan anfört de principiella skäl, som kunna tala för, att man icke bör vidare inlåta sig på ett utvidgande af *statens* domänförvaltnings verksamhetskrets. Till dessa principiella skäl kommer ett det mest betydande praktiska skäl, som han äfven vidrörde, nemligen att det ur *statens* synpunkt alltid ställer sig ytterst ofördelaktigt att uppträda såsom köpare af fastighet. Deraf hafva vi alla den mest bestämda erfarenhet. Må vara att, när *staten* för ett *allmänt* ändamål behöfver förvärfva en fastighet, den får

underkasta sig en högre köpeskillning; det allmänna gagn, som kräfvat egendomens inköp, får då uppväga olägenheten af att betala den högre köpeskillningen, men om staten skulle förvärfva sig egendomar endast för att använda dem på samma sätt som den enskilde skulle göra, så måste ett sådant förfarande lemna ett i finansiellt hänseende ytterst ofördelaktigt resultat. En talare har erinrat, att skogsegendomar lämpa sig för statens eganderätt, och jag medgifver det fullkomligt. Jag medgifvar, att i vissa delar af vårt land skäl förefinnas, att staten förvärfvar sig sådana och deraf bildar kronoparker, men man kan icke undgå att finna, att äfven der dessa olägenheter i mycket bjert dager framträda, som jag nyss berörde, när staten skall uppträda såsom köpare. Man får dock finna sig dervid, eftersom det gäller befrämjande af ett allmännyttigt ändamål. Derför äro emellertid redan vissa tillgångar anvisade. Nu har Kongl. Maj:ts proposition angifvit en annan utväg för användande af de inflytande försäljningsmedlen. Man har dervid åsyftat att i stället för jordbruksdomäner sätta en annan form af domäner, nemligen statsjernvägar. För min del får jag säga, att jag anser statens jernvägar vara fastigheter, icke blott i juridisk bemärkelse, utan äfven i ekonomiskt: de hafva alla en fastighets egenskaper, de utgöra en varaktig tillgång och hafva ett värde, som lika säkert som jordbruksegendom lär komma att stiga med tiden och lemna en ökad afkastning. Man säger nu visserligen: men dessa jernvägar äga vi redan. Ja, statens eganderätt till dem är visserligen obestridd, men de äro graveerade med skuld, och det kan icke annat än vara gagneligt att påskynda den tid, då skulden blir betald och vi få dem ograveerade, så att de lemna en verklig inkomst och icke blott på ena sidan visa en inkomst, som på utgiftssidan motsvaras af en lika eller ännu högre utgiftssumma för förräntning och amortering af jernvägsskulden. Då vi komma så långt en gång, att alla jernvägsskulder äro betalda, då hafva vi att af våra jernvägar påräkna en inkomst, som är fullt jemförlig med den, vi hafva af våra jordbruksegendomar, och jag måste därför på det bestämdaste bestrida rigtigheten af hvad som yttrades af en talare på göteborgsbänken, att detta förslag skulle leda "till ett sådant samhällstillstånd, der alia de medel, med hvilka staten skall röra sig, utslutande göras beroende af de tillfälliga bevillningar, som Riksdagen kan finna för godt medgifva eller icke medgifva"; tvärtom tror jag, att, när jernvägsskulden är betald, då, om icke förr, skall ingen kunna undgå att erkänna betydelsen af statsjernvägar såsom statsdomäner, och att de till och med äro en tidsenligare form för statens domänförvaltning än de små jordbruksegendomar, om hvilka här är fråga.

En annan anmärkning, som här blifvit gjord, är redan besvarad af en föregående talare: det är icke meningen, att de inflytande försäljningsmedlen skulle användas för inköp af obligationer, som man sedan skulle släppa ut igen, utan inköpet skulle ske till minskning af statens skuld och detta påkallar väl, att man makulerar eller på annat sätt gör värdelösa de inköpta obligatio-

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

nerna. Vidare har man klandrat ett yttrande i statsrådsprotokollet, som antyder möjligheten af en framtida förändrad disposition af dessa försäljningsmedel. Ja, till vidtagande af en sådan förändring lära väl Konung och Riksdag vara oförhindrade, vare sig derom talas i statsrådsprotokollet eller icke, och jag hoppas för visso, att statsmakterna då lika väl som nu skola låta sig angeläget vara att icke förvandla till lös egendom, att icke använda till löpande utgifter en behållning, som uppstått genom realisation af statens fasta kapitaltillgångar. Att omständigheter kunna i framtiden föranleda dessa medels disponerande på annat sätt än nu är föreslaget, t. ex. till inköp af skogar eller annan fastighet, är ju påtagligt, och derpå syftar yttrandet i statsrådsprotokollet. Ett dylikt beslut kan emellertid ju icke afse de redan influtna medlen, utan endast de framdeles inflytande, eftersom de medel, som redan hafva influtit, vunnit användning för afbetalning af statsskulden.

Nu har man sagt, att om man använde medlen på föreslaget sätt, så vore det likväl ingenting, som lade hinder i vägen för att ytterligare upptaga nya lån. Nej, det är alldeles klart, men om man endast lånar såsom hittills för det produktiva ändamålet att utsträcka statens jernvägsanläggningar, gör man derigenom i min tanke ingenting annat, än att man åt staten förvärfvar nya fastigheter. Och jag kan icke hjälpa, att jag har den uppfattning, att statens jernvägar, under förutsättning att de anläggas med klok urskilning, äro lika goda och lika tidsenliga fastigheter som någonsin jordbruksdomäner, till och med bättre än små dylika. Och erbjuda jernvägarne tillika den fördel, framför andra domäner, att de jemväl äro ett verksamt medel att befordra hela landets ekonomiska utveckling, kan detta i min tanke åtminstone icke verka till förringande af deras betydelse; och den "tabula rasa", vårt land skulle förete, sedan vi afhändt oss en del af våra kronogendomar, och landet i stället är öfverdraget med ett nät af jernvägar, som till en väsentlig del tillhöra staten, är en framtidsbild, som för mig åtminstone icke i något afseende är afskräckande.

De synpunkter, jag nu i korthet antydt, hafva varit bestämmande för det förslag, jag inför Kongl. Maj:t afgifvit och som föranledt den Kongl. proposition, hvilken här föreligger till Kammarens behandling.

Herr vice Talmannen: Åtskilliga af de föregående talarne hafva redan erinrat, att denna fråga vid 1880 års riksdag var föremål för representationens uppmärksamhet, och att Stats-Utskottet då tillstyrkte en skrifvelse till Kongl. Maj:t af ungefär enahanda innehåll som den Kongl. proposition, som Riksdagen nu fått emotaga.

Det torde ju icke sakna intresse, då tiden, som förflutit sedan detta statsutskottsbetänkande af Kammararen behandlades, är så ringa — det skedde nemligen den 5 Maj 1880 — att läsa hvad protokollet har att förmäla om beslutets fattande vid nämnda tillfälle.

Det heter der, att när proposition på afslag å Stats-Utskottets utlåtande framställdes af Herr Talmannen, utföllo svaren "med talrika och starka ja jemte åtskilliga nej, och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande", utan att protokollet har något att förmäla om, att denna uppfattning ledde till begäran om votering.

Jag har icke tillgång till Andra Kammarens protokoll i frågan, men här har redan blifvit meddeladt, att äfven Andra Kammarerna *afslog* denna Stats-Utskottets framställning. Man kan således åtminstone icke anse, att det är Riksdagen, som i någon mån föranledt denna af Kongl. Maj:t nu framställda proposition, utan har den, såsom det synes i följd af en synnerligen liflig öfvertygelse hos Kongl. Maj:ts regering om dess nödvändighet, blifvit framlagd, oakadt Riksdagen så nyligen som för två år sedan ansett en dylik åtgärd icke förenlig med sin uppfattning af statens bästa. Vid den Kongl. propositionen vill jag i första rummet anmärka, att man icke vet hvad man beslutar, om man bifaller den samma. Herr Statsrådet och Chefen för Finansdepartementet har yttrat, att meningarne kunna vara mycket delade om gränsen, vid hvilken man bör stanna vid försäljning af kronans domäner, men enligt min uppfattning kunna meningarne icke vara delade derom, att man bör veta, hvar den gräns är, vid hvilken man beslutar sig att stanna, och det vet man icke, om man bifaller den Kongl. propositionen. Denna proposition bestämmer nemligen, att de fastigheter skola försäljas, hvilka för närvarande icke gifva utöfver 500 kronor i arrende om året. Redan Kammarkollegium har emellertid fäst uppmärksamheten derpå — och det är icke i statsrådsprotokollet motsagdt — att en stor del af dessa arrenden äro så gamla, att de otvifvelaktigt vid förestående nya arrendeuppskattningar komma att uppskattas till betydligt högre arrendeavgifter, hvilken förhöjning Kammarkollegium förslagsvis beräknat komma att uppgå till i medeltal omkring 50 procent utöfver den nuvarande arrendesumman.

Det är således en så sväfvande gräns som mellan 500 och 750 kronors arrendevärde, vid hvilken man stannar, om man bifaller Kongl. Maj:ts proposition. Nu har visserligen en reservant föreslagit, att man skulle afhjelpa denna obestämdhet i den Kongl. propositionen genom att bestämma gränsen efter Kammarkollegii förslag eller på det sätt, att endast de fastigheter skulle försäljas, för hvilka vid ny uppskattning icke fastställdes högre maximi-arrende än 500 kronor. Men deremot kan man ju med fullt skäl erinra, att då har man ingen tillförlitlig kunskap om det totalbelopp, för hvilket man kommer att sälja fastigheter, och följaktligen har man då iråkat en ny obestämdhet; och hvarför skall man, om man icke har någon särdeles håg för åtgärden, hafva så brådtom med att verkställa den, att man, då man i ena fallet icke vet, vid hvilken gräns man kommer att stanna, och därför icke vill bifalla Kongl. Maj:ts proposition, i andra fallet förbiser saken af utredning om summan, hvartill försäljningen kommer att gå, och röstar med Kammarkollegium? Dertill kan jag för min del icke se det ringaste skäl.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Den siste högt ärade talaren yttrade, att arrendeinkomsten af små egendomar ställer sig ofördelaktigare än af stora. Jag är icke alldeles säker på, att denna regel håller streck. Ty man bör erinra sig, att vid arrendering af mindre egendomar för arrendatorn såväl hans egna som hans familjs arbetskrafter ju icke spela så obetydlig roll vid afkastningen af egendomen, och att han följaktligen lätt kan vara i tillfälle att lemna ett högre arrende än vid en större egendom, der förhållandena icke äro desamma, utan der snarare till och med förvaltningskostnaden går utöfver hvad arrendatorn i sitt personliga arbete tillsläpper. Jag kan icke heller anse, att den sociala frågan, eller den om sjelfegande jordegare eller om arrendatorer, på ett lyckligt sätt löses i den Kongl. propositionen. Man skulle ju kunna säga, att det från denna synpunkt vore af vigt att sälja, om en stor del af den svenska jorden vore kronans, och om de flesta eller ett mycket stort antal jordbrukare allenast vore arrendatorer. Men det är långt derifrån, ty om äfven statens egendomar äro af ganska stor betydelse och de deraf inflytande arrendemedlen såsom statsinkomst af vigt, så är dock beloppet af kronans egendomar i förhållande till de egendomar, som äro i privata händer ganska ringa och antalet af kronans arrendatorer i förhållande till de sjelfegande likaledes ringa. Är nu förhållandet sådant, så blir det enligt mitt förmenande tvärt om af en stor vigt att det finnes jordegendomar, som ovilkorligen skola upplätas på arrende äfven åt *mindre* jordbrukare, eller sådana, som icke skulle kunna mottaga större arrenden. Det är af ganska stor vigt att på det sättet personer, som med ett måttligt kapital vilja egna sig åt jordbruket, kunna blifva i tillfälle dertill, och om vilkoren ställas så, att de gifva anledning till att arrendet omåttligt uppdrifves, så är det vilkorens och lagstiftningens, men icke systemets fel.

Här har vidare yttrats, att genom att sälja de *mindre* jordegendomarne och endast behålla de *större* samt upplåta dessa senare på arrende, skulle man mera intensivt och med mera kraft kunna bedrifva förvaltningen af de sistnämnda. Jag måste erkänna, att jag icke förstår detta, ty det är väl i alla fall icke fråga om något annat än tillsynen och kontrollen, och ingen lär sätta i fråga att statens egendomar skulle af staten sjelf förvaltas. Då kan det ju, efter min tanke, vara af vigt, t. ex. att egendomarne icke ligga alltför utomordentligt spridda från hvarandra. Men derom är nu icke fråga; ty många af de egendomar, som skulle komma att försälgas, der man endast sätter arrendesumman såsom gräns, äro hvarandra ganska närbelägna; ja, i den Kongl. propositionen talas om 50 såsom *särskilda* egendomar upptagna lotter i Upsala hofstalläng, hvilka skulle falla inom de till försäljning ifrågakomma fastigheterna; jag vet visserligen icke bestämdt hvad dermed menas, men är det meningen att hvar och en af dem gifver mellan 200 och 500 kronor i arrende, så blir väl summan för alla icke så ringa, och att de ligga nära hvarandra är temligen säkert. Vid sådant förhållande kan den anförda omständigheten, eller svårigheten att tillse egendomarne, icke vara ett skäl för att biträda

förslaget. Men den skulle kunna vara ett skäl ifrån Kongl. Maj:ts sida att, sedan domänförvaltningen blifvit ordnad samt hunnit sätta sig in i förvaltningens alla förhållanden, till Riksdagen framkomma med förslag om försäljning af en eller annan af dessa mindre jordegendomar, hvilka äro obehvämt belägna och i följd af sitt aflägsna läge från andra kronans jordegendomar möjligen kunna medföra försvarande af förvaltningen. Jag kan icke, för min del, fästa någon synnerlig vikt vid de ökade expeditionsbestyren hvarken hos centralförvaltningen eller hos Konungens Befallningshafvande, utan skall jag fästa något afseende vid svårigheterna i förvaltningen, så är det i fråga om den tillsyn, som åligger domänintendenterna, der det mera beror på huruvida egendomarne ligga längre spridda från hvarandra än derpå, om de äro större eller mindre.

Här har vidare yttrats, att våra jernvägar äro graverade med skuld, och att man bör påskynda den tid, då skulden kan vara betald. Ja, mine Herrar, hittills hafva vi i onda som i goda tider följt den grundsats, att vi hafva skattat till betalning af ränta och amortering å skulden för våra jernvägar. Denna grundsats hoppas jag, att Riksdagen icke skall tänka på att lemna. Jag hoppas, att Riksdagen skall komma ihåg, att den tid, då jernvägarne började att anläggas, antogs det väl, att medel dertill måste anskaffas genom lån, men äfven att lånen skulle med statsinkomster betalas, och härmed skulle föga öfverensstämman att till skuldens gäldande genom försäljning minska statens kapitalförmögenhet. Fullfölja vi det sätt, som hittills iakttagits, lemna vi åt våra efterkommande en dyrbar egendom, då vi lemna dem statens jernvägar ograverade och tillika lemna kvar åt dem den fasta egendom, som vi mottagit af våra förfäder, och vi låta då våra efterkommande draga inkomst af både hvad vi förvärfvat och hvad vi mottagit.

Här har äfven blifvit yttradt om de utländska förhållandena. Jag får erkänna, att jag icke varit i tillfälle att derom göra några omfattande undersökningar. Men en ledamot af den äldre domänkomitén har fäst min uppmärksamhet derpå, att i denna domänkomités redogörelse för förhållandena i främmande länder får man veta, att den preussiska staten är egare af ett betydligt antal jordegendomar. De få icke utan representationens samtycke staten afhändas, och då försäljning deraf sker, skall köpeskillingen ovillkorligen användas till inköp af annan inländsk jordegendom. Huruvida detta på senaste tider blifvit förändradt, kan jag icke säga, men väl, att, om så icke är förhållandet, är den anförda bestämmelsen ett bevis på den varsamhet i finansielt afseende, som alltid utmärkt den preussiska staten. Huruvida vi hafva någon anledning att afundas den österrikiska staten i afseende på dess finansiella ställning, eller derifrån hemta exempel, det lemna jag derhän. För min del tror jag, att vi i denna fråga kunna föra svensk politik och icke behöfva låna våra åsigt hvarken från det ena eller andra landet. Jag yrkar afslag å Stats-Utskottets förslag.

Herr Stjernspetz: Det kan väl icke gerna bestridas, att ur rent finansiell synpunkt måste de föreslagna försäljningarne vara

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

fördelaktiga, ty derigenom skulle, efter hvad de hittills skedda försäljningarne utvisa, erhållas kapital, hvilkas räntor efter 4 procent uppginge ända till nära tre gånger den afkastning, som samma hemman förut lemnat. Likaledes kan icke heller gerna bestridas, att förvaltningskostnaden derigenom också skulle nedsättas. Den föregående talaren nämnde, att en mindre egendom lemnar proportionsvis en högre afkastning än en större. Det är nog sant. Men en mindre egendom lemnar af samma anledning äfven en betydligt högre försäljningssumma vid sin försäljning, och *det* torde fullkomligt qvitta mot den större arrendeafkastningen. Deremot står alltid förvaltningskostnaden kvar såsom ett deficit för alla dessa små hemman. Om jag sålunda är på det klara med det förnuftiga uti att sälja dessa små hemman, kan jag likväl icke neka, att jag delar den känsla, som man här så lifigt och med sådan framgång slagit an på och som en talare på örebrobanken uttryckte med de orden, att dessa egendomar äro ett arf från förfädren, hvilket vi troget böra förvalta.

Dessa känslor anser jag likväl böra kunna tillfredsställas, äfven om försäljningen verkställes på det kloka sätt Kongl. Maj:t föreslagit, blott att försäljningsbeloppen användas för stora fosterländska ändamål, hvilket jag anser här faller genom det förslag, jag här nedan ber att få framställa. Jag är nemligen icke fullt belåten med användningen af försäljningssumman. En af reservanterne, Grefve Posse, säger också, att, "då man fortfarande är och förblifver oförhindrad att i samma eller större mån återigen öka skulderna, hvilket då blifver så mycket vådligare, som man redan minskat tillgångarne, så" etc. Jag anser derföre att för framtiden det kan vara ovisst, huruvida en finansiell förbättring fortfarande kan ega rum genom att på det sättet helt enkelt betala af på statsskulden. Jag anser äfven att jernvägarne hufvudsakligen sjelfva böra amortera sin skuld med tillhjälp af tillskott från statens öfriga inkomster, så länge sådant är behöfligt.

Så långt är jag ense med reservanten i denna sak. Men jag kan icke instämma i hans åsigt, att staten skulle uppträda såsom egendomsmånglare i stor skala eller spekulant, som säljer egendomar för att köpa andra. I stället vill jag öfverlemna de af försäljningarne inflytande medlen till Riksgäldskontorets förvaltning och önskar att dessa betraktades såsom en krigskassa, att användas då riket kommer i verklig krigsfara. En af reservanterne, Herr Nordenfelt, har redan antydt något sådant och äfven en talare på göteborgsbanken. Jag vill icke föreslå, att den skall kallas krigskassa, utan benämner den hellre *domänfonden*, hvilken icke skulle få användas förr än vid ett krigs utbrott och då krigsnöd uppkomme, ej heller förminskas, utan hellre ökas, då statsverkets ställning sådant kunde tillåta — ungefär såsom nu sker med Riksbankens grundfond. Den skulle vara oberoende af stora och lilla kreditivet och icke kunna begagnas förr, än Riksdagen sammankommit för att anskaffa medel till ett krigs förande. Den skulle derjemte aldrig få användas utan Kongl. Maj:ts och *båda* Kamrarnes bifall och således underkastas samma statsrättsliga behandling

som domänerna, hvarifrån den ledde sitt ursprung, hvaremot den årliga afkastningen borde, i likhet med arrendena, ingå till statsverket, att användas till ränta och amortering af statens skulder eller andra behof, så vidt ej en del reserverades till fondens förökande. Såsom motiv för detta mitt förslag ber jag få framhålla, huru vår affärsställning och hela landets ekonomi skulle gestalta sig i händelse af ett krig. Hvilka tillgångar stå oss till buds i sådant fall? Jo, Kongl. Maj:t eger då först att lyfta lilla kreditivet och äfven det stora, sedan riksdagskallelse blifvit utfärdad. Dessa kreditiv innebära ingenting annat än en tillåtelse från Riksdagens sida, att Kongl. Maj:t eger ålägga Riksgäldskontoret att tillhandahålla dessa kreditiv. Men i närvarande stund laborerar detta förvaltande verk med en kassabrist på nio millioner kronor. Man kan visserligen hoppas, att denna brist skall blifva betäckt i en snar framtid, men jag tviflar på, att något öfverskott af medel skall lemnas åt Riksgäldskontoret, hvarföre, då kreditiven skola lyftas, penningar till desamma icke finnas, utan Riksgäldskontoret, såsom hittills skett, får gå i författning om ett låns upptagande. När nu Riksdagen sammankommit, hvad hafva vi väl att utrusta oss och föra krig med, ty de upplånta kreditiven räcka ej långt? Då finnes väl ej annan utväg än att vända sig till Riksbanken, som får låna till eller förskottera statsverket. Detta sker naturligtvis i papperspenningar, såsom vid alla föregående krigstider, till belopp af kanske 15 å 20 millioner i första hugget och kort derefter liknande summor. Vi veta af erfarenhet hvilka farhågor man i allmänhet hyser för sådana låneoperationer från Riksbanken, och huru krediten deraf minskas, hvarigenom en fullständig bankris och panik skulle uppstå. De, som hafva penningar att fordra på å vista-förbindelser i bankerna skola säkerligen taga ut dem samt begära Riksbankens sedlar för att sedan gå till Riksbanken och taga ut guld. En sådan panik kan mycket väl hafva uppstått, innan Riksdagen sammankommit, hvarföre dess första åtgärd säkerligen blefve att stänga luckan i Riksbanken och sålunda i fullaste mått begagna den redan nu befintliga tvångskursen. Men då falla Riksbankens sedlar i värde och man får betalaagio, af fruktan för hvilket de, som haft penningar och kunnat taga ut dem och förvandla dem i guld, hafva gjort detta på förhand.

Utom detta sätt att skaffa penningar i händelse af ett krig, hafva vi våra domäner. Afkastningen såväl af dem som af våra skogar lemnar tillsammans ungefär tre millioner kronor netto årligen. Att pantsätta dem för ett lån blefve naturligtvis en nödvändig åtgärd, som likväl skulle möta ganska stora svårigheter, ty vi skulle knappast kunna betala räntan på ett sådant lån. Jag skall straxt visa hvarföre. Vi skulle föröfrigt icke kunna få låna för domänerna mer än till högst halfva taxeringsvärdet, d. v. s. 30 eller 40, kanske 50 millioner kronor, men det förslår icke länge under ett allvarsamt krig.

Såsom herrarna veta, ega vi ingen krigsduglig flotta, våra hamnar ligga öppna och blifva blockerade. Deraf följer icke blott en bankkris, utan en fullständig finansiell kris på alla områden.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen- domar.
(Forts.)

Hvad skola vi väl göra, då en fiende icke behöfver mer än en liten eskader här utanför Stockholm för att kunna hindra alla fartyg från Bottenhafvet att gå ut med sina dyrbara laddningar? På samma sätt kan en fiende stänga sjöfarten på Göteborg, Kristiania och Trondhjem, och det vore högst besynnerligt, om han ej begagnade sig deraf. Hvad följden skulle blifva, är lätt att tänka sig ensamt af det faktum, att under 1880 exporterades svenska trävaror för öfver 103 millioner kronor, landtmannaprodukter för öfver 63 millioner och bergsbrukets produkter för öfver 44 millioner, eller tillhopa för öfver 210 millioner. När exporten af dessa varor stänges, kunna vi väl fatta i hvilken ställning dessa våra hufvudnäringar skola komma, äfvensom alla de, som af desamma äro beroende, bland hvilka bankinrättningarna icke stå i det sista rummet. Jag kan icke se annat än att de flesta sågverk, fabriker m. m. få stänga sina verkstäder, och att alla deras arbetare sålunda komma att sakna arbete. Det blir på det sättet en allmän ruin, ensamt af blokaden och kanske innan fienden landstigit. De inkomster staten skulle draga af tullarne blifva i det närmaste lika med noll, bränvinsmedlen, eljest en vigtig inkomst för staten, blifva i högsta grad förminskade, svenska statens så väl som enskilda personers kredit blifver väsentligen rubbad, och högst få torde befinnas villiga att lemna en sådan stat penningar.

Det är för att i någon mån förminska dessa svårigheter, åtminstone i deras första början, som jag önskar, att köpeskillningarna för statens domäner måtte placeras i solida utländska statsobligationer, som i farans stund lätt kunna realiseras.

På grund af hvad jag nu anført, anhåller jag om återremiss å hela betänkandet för att i afseende å försäljningsmedlens användande få Utskottets förslag ändradt i öfverensstämmelse med hvad jag nu haft äran anföra.

Grefve Beck-Friis: Oaktadt flere talare i denna fråga uppträdde, men ingen yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition, ber jag få nämna några ord, då jag står antecknad som revervant uti förevarande betänkande. När man först betraktar denna fråga, kan jag icke neka till att det föreföll mig, på sätt Herr Chefen för Finansdepartementet äfven antyddt, vara lämpligt, att det ur förvaltningshänsyn kunde vara skäl att sälja en del af dessa kronoegendomar, som ju icke äro inköpta för att förvaltas såsom domäner, utan som hittills användts till helt andra ändamål, t. ex. såsom boställen. Men ser man litet närmare på saken, finner man snart att detta icke varit hufvudsyftet, ty då hade naturligtvis Kongl. Maj:t icke underlåtit att inslä på den väg, som af Kammarkollegium anvisats, och som af Stats-Utskottet förut framhållits, nemligen att det skulle vara en föregående utredning, som skulle visa, huruvida dessa domäner vore alltför små för att förvaltningen af dem skulle bestridas af staten. Kongl. Maj:t har icke ansett det lämpligt, utan sagt, att de, som nu äro utarrenderade för ett belopp under 500 kronor, skola försäljas. Helt annat hade det varit, såsom Herr vice Talmannen nyss yttrade, om det varit fråga

om sådana egendomar, hvilka äro så belägna, att tillsynen å desamma vore förenad med stora svårigheter — då hade man kunnat tala om "förvaltningshänsyn". Men det är icke hufvudsaken. Hufvudsaken är naturligtvis att alldeles taga bort hela förvaltningen af våra domäner. Detta framgår ytterligare af det skäl, som Kongl. Maj:t anför, att om man begränsar deras antal till dem, hvilkas arrende efter uppskattning icke skulle öfverstiga 500 kronor, så blefve försäljningssumman allt för ringa. Således är det för mig klart, att detta är det första steget till afhändande af statens *alla* domäner, och det är detta, som har gifvit mig anledning till stora betänkligheter. Jag har varit med om att tillstyrka, att de domäner, hvilkas arrende uppgått till 200 kronor, skulle försäljas. Men då voro vi på skiljovägen, ty om staten hade, å ena sidan, jordegendom, eller, å andra sidan, skogsegendom, så hade den dock jordfastighet. Derföre vill jag framhålla för herrarne, att ett bifall i detta fall synes mig liktydigt med att staten skall afhända sig sina fasta jordegendomar, och jag tror, för min del, att vi icke ännu äro på den punkt, att detta steg är vare sig klokt eller nödvändigt. Jag kan icke finna annat än att de länder, som sålt sina statsdomäner, hafva gjort det under tider af trångmål. Att i denna stund Italien och Spanien sälja sina domäner, kommer sig deraf, att de genom indragning af kyrkogodsens fått, så att säga, för många statsdomäner, och under sådana förhållanden kan det i ekonomiskt hänseende vara lämpligt att låta en del öfvergå i privata händer. I Italien har detta dessutom skett af rent finansiella skäl; ty, såsom vi veta, har denna stat tills helt nyligen laborerat med en statsbrist af en million francs om dagen. Det har uppgifvits, att i Preussen uppgår försäljningen af statens domäner till omkring tre millioner om året. Det är dock icke så, utan denna försäljning har egentligen afsett en del mindre lägenheter och servituter. Förhållandet är, såsom vi veta, att, då en mängd tyska länder uppgingo i den preussiska staten, och domänerna kommo under den preussiska förvaltningen, det beslöts, att en del mindre sådana skulle försälas, i synnerhet en del Kongl. lustslott. Man uppgjorde dervid en fullständig plan, att för de inflytande penningarne skulle till motsvarande belopp inköp ske i andra trakter, så att antalet af statens domäner icke derigenom skulle minskas. I England har jag icke hört uppgifvas, att någon försäljning af statens domäner egt rum utöfver de 9 millioner pund sterling, som dessa domäner afkasta årligen, dervid jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att prinsen af Wales är apanagerad genom dessa domäner.

Herr Chefen för Finansdepartementet har sagt, att det i socialt hänseende vore bättre att hafva en jordegare än en arrendator. Jag kan, för min del, ingalunda vara med om den satsen. Jag tror tvärt om, att en arrendator, förutsatt att arrendet är förståndigt uppgjort, står sig mycket bättre med ett mindre kapital, ty han kan använda detta kapital till inventarier och till bestridande af dylika utgifter, då deremot en skuldsatt jordegare i allmänhet i brist på kapital icke kan bedriva sitt åkerbruk så väl som en

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

arrendator, och jag tvekar icke att förklara, att åtminstone i den ort, der jag bor, äro de bäst skötta landbruken sådana, som innehafvas af arrendatorer. Detta är också en gifven sak, ty de hafva i allmänhet större rörelsekapital än jordegarn; också är det förhållandet i våra trakter, att de små arrendena betalas punktligare än de stora. Med den erfarenhet man har i detta afseende, måste man med oro se, om den stora massan af dessa jordegendomar med en försäljningssumma af omkring 25 millioner kronor skulle kastas ut i marknaden; ty hvar skulle penningar dertill tagas? Följden skulle helt säkert blifva att våra hypotekslån skulle betydligt ökas, hvilket icke kan vara något önskvärdt, då man besinnar de betydliga hypotekslån, hvori vår jord redan nu häftar. För min del kan jag icke se, att mer än en händelse tilldragit sig, som kunnat föranleda Kongl. Maj:t att nu framkomma med denna proposition, sedan den så nyligen, fastän i en annan form, blifvit afslagen af Riksdagen, nemligen att vi sedan två år konverterat vår statsskuld till 4 procent, då den förut löpte med högre ränta. Att nu använda de åsyftade medlen till att betala denna skuld, kan jag icke vara med om. Jag yrkar därför afslag.

Herr Casparsson: Då jag mottog den Kongl. propositionen angående försäljning af åtskilliga kronans egendomar, kan jag icke neka till, att den känsla af aktningfull uppmärksamhet, hvarmed man alltid emottager en Kongl. proposition, denna gång blandade sig med en stark känsla af nyfikenhet. Jag var nyfiken att lära känna de skäl, som förmått Kongl. Maj:t att framkomma med detta förslag, sedan en af Stats-Utskottet föreslagen skrifvelse i ämnet så nyligen som för två år sedan blifvit af Riksdagens båda Kamrar afslagen. Den Kongl. propositionen hänvisar i detta fall till de skäl, som finnas anförda i protokollet öfver finansärenden; och det är således der, som man har att söka skälen. På sidan 5 i den Kongl. propositionen anföres då, "att det i alla händelser icke kan vara till kronans fördel, att föremålet för dess arrendeförvaltande verksamhet till en betydlig del utgöres af smärre fastigheter". Detta håller jag fullkomligt med om, men genom det beslut Riksdagen en gång fattat om försäljning af de kronans lägenheter, hvilkas arrendebelopp icke öfversteg 200 kronor, är ju denna olägenhet redan till väsentlig del undanröjd. De kronoegendomar, hvilkas arrenden falla emellan 200 och 500 kronor, lemna enligt en vid Stats-Utskottets betänkande fogad tabell en årlig inkomst af tillhoppa omkring 326,000 kronor. Hela beloppet af arrendemedel är beräknadt för nästkommande år till 2,900,000 kronor. Således utgör inkomsten af dessa smärre lägenheter blott elfva procent af det hela. Det kan jag icke kalla för någon betydande del.

Vidare anföres såsom skäl, "att de myndigheter, åt hvilka domänadministrationen skulle öfverlemnas, blefve frigjorda från de tyngande förvaltningsbestyren för de mindre egendomarna"; och af den anledningen anser sig departementschefen icke kunna understödja det förslag, som Kammarkollegium framställt i afseende

å gränserna för försäljningen, emedan dermed den åsyftade utsträckningen af försäljningen skulle blifva snart sagdt ingen. Han anser att försäljningsätgården företrädesvis bör åsyfta "att bereda tillfälle för de förvaltande myndigheterna att mera odeladt egna sig åt de större och värderikare egendomarnes förkofran." Jag ber då att få fråga: hvad menas här med "de större egendomarne"? I denna relationernas verld äro "stor" och "liten" relativa begrepp. I den ort, jag tillhör, plägar man icke kalla en gård för en stor egendom, äfven om hans arrendevärde öfverskjuter 500 kronor. Det händer mig under stundom, att jag blifver tillfrågad, om det är en stor egendom jag innehar. Och jag försäkrar, att det icke är af blygsamhet jag då svarar, att det blott är en medelstor egendom efter våra uppländska begrepp. Men skulle man bjuda mig ett, två, tre eller fyra tusen kronor i arrende för den samma, så toge jag det dock icke. Vill man utsträcka försäljningen så långt, att blott de större egendomarne kvarstå, då får man utsträcka den samma vida mer än här är föreslaget. Och jag kan icke neka till att genom detta förslag och departementschefens motivering vägen synes mig öppnad till en fortsatt försäljning af kronans egendomar.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Beträffande dispositionen af de genom försäljningen inflytande medlen är föreslaget, att de skulle användas till afbetalning å statens för jernvägsbyggnader upptagna lån. Herr departementschefen förklarar, "att det måste erkännas att genom medlens användning på sådant sätt, staten i stället för de fastigheters den afhänder sig förvärfvar en annan fast egendom". Jag får säga, att detta kan jag icke förstå. Om en person, som lefvat öfver sina tillgångar, har stora egendomar men också stora utelöpande skuldförbindelser, och han företager sig att försälja en del af dessa egendomar för att inlösa sina förbindelser för de öfriga — kan man väl då påstå, att han på detta sätt förvärfvat annan fast egendom. Man kan väl icke förvärfva, hvad man redan eger; och då staten redan eger jernvägarne, kan den väl icke ytterligare förvärfva dem. Jag tillät mig för flere år sedan väcka motion om utgifvandet af en ordbok öfver svenska språket. Har nu betydelsen af ordet "förvärfva" blifvit så sväfvande, då torde det vara allt skäl att förnya motionen och — för att taga ännu ett exempel — om den person jag åberopat, har en god vän, som vill att hans "fasta egendom skall bibehållas oförminskad" och en annan god vän, som vill att "han skall åstadkomma en hastigare minskning i sin skuld; och denne person efter en finansoperation som den här föreslagna säger till den förre: "nu har jag bibehållit min fasta egendom oförminskad", och till den senare: nu har jag "på samma gång" minskat min skuld, så frågas huru man skulle karakterisera en sådan uppfattning?

Departementschefen yttrar vidare, att försäljningsmedlens användning för minskande af statens skuld för dess jernvägsbyggnader "naturligtvis icke utesluter tillfället att framdeles på annat sätt disponera dessa medel". Men huru går det då med "förvärfvandet" af den fasta egendomen. Jo, yttrade departementschefen

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

nyss, man kan köpa skogsegendom. Men han har sjelf sagt på nionde sidan i den Kongl. propositionen, att han "anser det icke böra ifrågakomma att för de inflytande försäljningsmedlen inköpa vare sig andra jordbruksegendomar eller skogsmark".

En faktor, som är helt och hållet uteglömd och som jag icke hört beröras under diskussionen, oaktadt den enligt min uppfattning är af högsta vikt, är det stigande fastighetsvärde, som jordegendom alltid har; och jag föreställer mig, att statens egendomar i detta fall äro underkastade fullkomligt samma lagar som enskild egendom. Jag ber då att först få nämna, att arrendemedlen, hvilka 1810 utgjorde allenast 94,000 kronor, deremot 1877 eller året innan militieboställena ingingo i beräkningen, stigit till 757,000 kronor. Nu är det naturligt, att denna ökning härrör sig icke allenast af jordvärdets stigande utan äfven af inkomster från under tiden indragna boställen; men summan utvisar emellertid en tillökning af mer än 705 procent under de 67 åren; och det torde vara oförnekligt, att det stigande jordvärdet härför haft ett väsentligt inflytande. År 1878 då militie- och en del andra boställen indrogos till statsverket, uppgingo arrendemedlen till 2,615,000 kronor; men för 1883 äro de beräknade till 2,900,000. Det är under fem år en tillökning af 10,9 procent. Det är möjligt, att denna stegring till någon del härflyter af boställen, som under tiden blifvit utarrenderade; men en säkrare faktor vid bedömandet häraf har man dock alltid i taxeringsvärdet å jordbruksfastigheter, som erlägga bevilling. Enligt tabellen 8 i tullkomiténs betänkande utgjorde detta taxeringsvärde 1869 1,662,931,024 kronor och tio år senare 2,101,377,019 kronor, hvilket sålunda utgör en stegring under tio år af 26 procent eller i medeltal 2,6 procent per år. Nu vill jag härvid erinra, att 1879 skedde en förhöjning af taxeringsvärdet, så att man icke får anse denna stegring fullt normal, men jag föreställer mig dock, att den under alla förhållanden kan beräknas till 2 procent om året. Om nu staten på dessa egendomar har en arrendeinkomst af 4 procent och man tillika tager i betraktande det ständigt stigande kapitalvärdet, så tror jag icke, att staten kan sägas hafva så dåliga inkomster af dessa egendomar, som man på ett eller annat håll föreställer sig.

Departementschefen anförde äfven, om jag icke hörde orätt, att 14 af Konungens Befallningshafvande tillstyrkt den föreslagna försäljningsåtgärden. Såvidt jag kunnat finna af bilagorna till den Kongl. propositionen, är denna uppgift icke exakt. Nio Konungens Befallningshafvande hafva bestämdt afstyrkt densamma. Åtskilliga andra hafva tillstyrkt eventuellt åtgärden, men under sådana vilkor och förutsättningar, som äro helt och hållet stridande *mot* den uppfattning, Departementschefen till statsrådsprotokollet uttalat. Jag tror därför, att siffran 14 tål vid en icke obetydlig reduktion; men jag skall icke fördjupa mig häri.

En talare på gefleborgsbänken, som tillika är ledamot af Stats-Utskottet yttrade, att man i andra länder börjat frångå tanken på statsdomäner och att inkomsten af dessa i England icke uppginge till mer än $\frac{1}{2}$ procent af hela statsinkomsten. Jag har sett

samma uppgitt; och jag förmodar, att vi båda hemtat den från Kolbs "Vergleichender Statistik". Men Kolb anför detta såsom ett abnormt förhållande och såsom anledning dertill, att under despotismens tid en mängd domäner förskingrades. Om han är nationalekonom, känner jag icke; men att han är statistiker — det veta vi.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Samme talare anförde, att, då staten är i fara, bör man icke afyttra statens egendomar. Jag vet icke huru jag skall uttrycka den känsla som intager mig, då jag nödgas uppträda mot en så erfaren forskare i våra häfder och göra en gensaga mot den, inför hvilken jag med mina insigter i ämnet endast är en skolpojke. Men vår historia lemnar icke stöd för det af honom gjorda antagandet. Jag vill i sådant afseende erinra om den första förskingringen af kronogodsen. Såsom vi veta hade Gustaf I genom indragning af det andliga frälset åt kronan förvärfvat hemman, hvilkas antal man visserligen icke känner, men som af Botin beräknats från 18,000 till 36,000; och antager han 20,000 vara det sannolikaste. Vi känna alla, huru dessa gods förskingrades just under tider, då Sverige var i nöd och fara. De bortskänktes, försåldes och förpantades; och på 120 år förskingrades då, hvad de andlige för svenska kyrkans räkning hopskrapat under 400 år. Men detta stod i samband med och var ett medel för stora handlingar, hvilka öfver vårt land och folk spridt en oförvansklig ära. Men då detta förskingringsverk var slutadt, stod också landet på branten af sin undergång; och det var endast Carl XI:s jernhårda reduktion, som kunde rädda landet från fullständig ruin. Efter Carl XII:s död börjades åter förskingringen af kronogodsen. Det var då icke för ett ideelt mål, som de bortslumpades, utan för en af dessa s. k. "allmänna sanningar", hvarmed man bedrager folken, då det enskilda vinstbegäret skall tillgodoses. Staten kan ej värda sin egendom lika väl som den enskilde, därför bör den afstå allt till den enskilde. Uttrycket kan tyckas hårdt, men det är Agardhs ord jag citerar. Antalet hemman, som Carl XI:s reduktion omfattade, uppgick till icke mindre än 40,000, deraf 30,000 i Sverige. Hvart hafva nu dessa tagit vägen? Jo, genom 1723 års förordning om skatteköp hafva de så småningom afhändts staten, så att enligt den förra grundskattekomiténs beräkningar återstodo endast 6,063. Det var allt hvad man då hade kvar efter Carl XI:s reduktion förutom grundskatterna. Dessa äro nu hypotiserade för anskaffande af ett, såsom det heter, "fullt betryggande" försvar, men som, enligt hvad jag befarar, blifver blott nödortfigt. Skola vi nu börja afyttra hvad som ännu återstår af kronans fasta egendom! Jag finner den erfarenhet, som vi fått från förfutna tider, vara så bitter och så varnande, att jag för min del icke kan biträda ett sådant beslut. Herr Finansministern har sagt, att man i alla fall icke behöfde öka bevillningen, emedan vi ju i stället hade våra statsjernvägar. Men har man både statsjernvägar och kronoegendomar, så är nödvändigheten att anlita bevillningen ännu mindre. Och jag kan icke dölja för mig, att det ligger i konungamaktens intresse att icke alltför mycket behöfva lita till bevill-

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen- domar.
(Forts.)

ningen och att det likaledes ligger i de skattskyldiges eget intresse att icke vara alltför mycket beroende af denna skatteform. I både konungamaktens och de skattskyldiges intresse ville jag därför tillropa Riksdagen, hvad jag äfven önskar att Konungens rådgifvare ville tillråda honom: "*behåll hvad du hafver!*"

Jag yrkar afslag å Utskottets förevarande hemställan.

Grefve Lagerberg: Då denna fråga var före vid riksdagarna 1874, 1877 och 1880, var jag af den åsigt, att försäljning af dessa smärre kronolägenheter skulle vara för staten af många skäl ändamålsenlig. Frågan var då väckt af enskild motionär; och det torde då vara uppenbart, att jag för min del skall biträda det af Kongl. Maj:t nu väckta förslaget om sådan försäljning. Jag har vid föregående riksdagar redan förut nämnt de skäl, på hvilka min åsigt grundar sig och af hvilka de finansiella äro de viktigaste. Det är, enligt min uppfattning, uppenbart bevisadt, att försäljning af dessa små lägenheter är öfverensstämmande med god hushållning från statens sida. Huruvida staten bör vara jordbrukare eller ej, är en ännu omtvistad sak. Att staten derpå ej vinner tror jag bestämdt. Att bibehålla statsdomäner tror jag är rätt, men att sälja små, kring landet här och der förlagde, med dyr förvaltningskostnad, spridda jordegendomar, är klokt. I min tanke är det långt bättre att på dessa mindre egendomar hafva fria och själfständiga egare än arrendatorer. Förgäfves skall man söka öfvertyga mig om nyttan af arrendatorer, då man kan vara egare. Jag tror fullt och fast att den, som rår om en egendom, sköter den bättre än den, som blott brukar densamma. Detta är ytterligare skäl för mig att tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

De herrar, som motsatt sig saken, tyckas vilja se något helt annat än hvad här är fråga om. Här har sagts, att om man bifaller detta förslag, så är vägen öppnad för försäljning af alla kronans domäner. Chefen för Civildepartementet har gifvit svar härpå och jag får för min del förklara, att jag instämmer deruti och i detta afseende omöjligen kan läsa Kongl. Maj:ts proposition på samma sätt som min ärade vän Herr Grefve Beck-Friis.

En annan fråga är, hvad man skall göra med penningarne, som inflyta genom försäljningarne; derom kunna ju tankarne vara delade. I det fallet skulle äfven jag kunna tillåta mig en egen tanke. Jag skulle t. ex. vilja för dem förvärfva åt staten en fast egendom, nemligen Köping—Hults jernväg. Man kan väl ej neka att det vore att förvärfva statsegendom, som vore lämplig och hvarigenom man kunde få god afkastning på penningarne. Men då nu är fråga om att i stället inköpa statsobligationer och man äfven på detta sätt synes kunna förränta penningarne, till ett dylikt inköp, så har jag ingenting mot formen för medlens användande att anmärka.

Jag har ansett mig skyldig nämna detta, då jag understödt förslaget i Utskottet. Jag var beredd på, att det skulle här i Kammaren röna starkt motstånd: och jag var därför mera böjd för Herr Montgomery-Cederhelms, af Herr Carlson biträdda för-

slag. Men då det icke var möjligt att genomdrifva dem, så måste hvar och en gå på den väg han ansåg rättast. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

Herr Wennerberg: Kongl. Maj:ts nu framlagda proposition tager till utgångspunkt Riksdagens beslut af år 1874, hvilket man väl kunde tänka sig i en fråga sådan som denna böra läggas till grund för en nådig framställning. Sambandet mellan detta riksdagsbeslut och den Kongl. propositionen är dock, såsom en hvar torde finna, ganska lösligt. 1874 års riksdagsbeslut gälde att afhända staten mindre jordegendomar, och man satte då gränsen för ett dylikt afhändande till egendomar, hvilkas arrenden icke öfversteg 200 kronor. Med de genom försäljningen influtna medlen jemte reservationsanslaget på skogsfonden skulle för statens räkning inköpas annan för skogssådd lämplig jord. "Af skäl", heter det i Kongl. Maj:ts proposition, "som i bilagda protokoll öfver finansärenden för denna dag finnas angifna, har Kongl. Maj:t nu funnit försäljning af ytterligare en del kronoegendomar önskelig." De skäl, Kongl. Maj:t härför gillat, äro sålunda i Departementschefens anförande till statsrådsprotokollet omnämnda. Då denna gång Utskottets betänkande egentligen icke utgör något annat än en temligen noggrann afskrift af Finansministerns inför Kongl. Maj:t afgifna yttrande, ber jag att i största korthet få genomgå detsamma.

Efter några allmänna reflexioner yttrar Finansministern: "Hufvudsakligen ur dessa synpunkter, och då jag för min del är öfvertygad, att, om de nu bestämda gränserna för försäljningen något vidgas, ett gysamt ekonomiskt resultat af försäljningarne fortfarande kan förväntas, anser jag mig böra, *lika med Kammarkollegium och de flera länsstyrelser*, som yttrat sig i sådan riktning, tillstyrka en utsträckning af den nu pågående försäljningen." När jag läser vidare i detta anförande till statsrådsprotokollet, finner jag *icke* likhet mellan Departementschefens och Kammarkollegii åsikter utan snarare en mycket bestämd olikhet. Icke heller kan jag finna, att detta ordet "flera", begagnadt framför ordet "länsstyrelser", betyder annat än *några*. *Ikke* har det på detta ställe någon komparativ betydelse. Jag skall sedan söka att något närmare utveckla detta.

Hvad nu först Kammarkollegium beträffar, yttrar Finansministern vidare: "Deremot anser jag mig icke böra biträda det förslag, Kammarkollegium framställt i afseende på gränserna för försäljningen." Och i slutet af samma stycke finnes skälet härtill vara det, att "om det får förutsättas, att arrendevärdet vid nya arrendeuppskattningar komme att stiga med i medeltal omkring 50 procent", och man derefter skulle få undersöka, hvilka egendomar borde ånyo utarrenderas, och finna möjligtvis de flesta kunna uppskattas till mer än 500 kronors arrendebelopp, så skulle lätt äfven med den höjda begränsning, Finansministern föreslagit Kongl. Maj:t att iakttaga vid försäljningen, "den åsyftade utsträckningen af denna försäljning blifva ingen eller åtminstone ytterst

*Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen-
domar.*
(Forts.)

obetydlig". Häraf framgår, såsom en ärad talare på malmöbänken sagt, att man verkligen kan befara det meningen är att småningom afhända staten alla dess domäner. I alla händelser är hufvudsyftet här att bekomma penningar för att betala en skuld. Ett annat syfte, som dermed onekligen eger samband, är att genom försäljningen få en lättare förvaltning. Men hvar finnes bevisadt, att denna förvaltning är så svår och omfattande, att, i händelse Riksdagen lemnar sitt bifall till det väntade förslaget om domänstyrelsens ordnande, der icke skulle finnas tillräckligt antal tjenstemän för att kunna sköta förvaltningen af *alla* våra nuvarande domäner? I närvarande stund är händelsen den, att våra domänintendenter visserligen icke äro öfverbetungade med göromål, utan med de löner, som staten gifver dem, böra vara *väl* belättna och kunna hinna *väl* med att fullgöra sina skyldigheter.

Det har vidare sagts, att Kongl. Maj:t här haft stöd i de utlåtanden, som inforrats från Konungens Befallningshafvande i länen. Då Kongl. Maj:t beslöt att höra sina Befallningshafvande i saken, var det tvifvelsutän Kongl. Maj:ts afsigt att fästa afseende vid deras uttalade meningar. I sådant fall som detta kan den ena meningen vara lika god som den andra, och då Konungens Befallningshafvandena afgåfvo sina utlåtanden, skedde det helt visst med fästadt afseende på den i de olika orterna vunna lika eller olika erfarenhet. Och de bestämda åsigtter, som dervid uttalats af de fleste, måste väl här bort något galla. Eljest måste man befara, att de blifvit tillfrågade blott för formens skull. Jag kan icke finna, huru Departementschefen kunnat få deras antal, som tillstyrkt försäljningen, så stort, som han uppgifver, och jag skall därför anhålla, att, utan att nämna *hvad* de yttrat, få här uppräknat, *hvilka* som uttalat sig emot den ifrågasatta försäljningen. De äro Konungens Befallningshafvande i *Skaraborgs, Göteborgs och Bohus, Elfsborgs, Hallands, Vestmanlands, Blekinge, Kronobergs, Jönköpings, Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens* län. Härtill har jag rättighet att räkna ytterligare: Konungens Befallningshafvande i *Upsala* län, som hemställer att af försäljningssummorna bilda en fond för inköp af nya domäner, och följaktligen alldeles skiljer sig från Kongl. Maj:ts åsigt. Samma hemställan har gjorts af Konungens Befallningshafvande i *Stockholms* och *Östergötlands* län. Konungens Befallningshafvande i *Vermeland* och *Södermanland* hafva icke velat utsträcka gränsen längre än till egendomar af 300 kronors maximiarrende. Och då Kongl. Maj:t bestämt denna gräns vid 500 kronor, måste sålunda äfven dessa räknas ifrån. Detta gör tillsammans 16, som afstyrkt. Återstå sålunda 8, som tillstyrkt. Men på *Gotland*, hvars Befallningshafvande är bland dessa, finnas endast 13 små lägenheter, som, om jag minnes rätt, tillsammans gifva den obetydliga arrendesumman af 4–5000 kronor. I *Gefleborgs* län, der man också tillstyrker förslaget, finnas blott 9 domäner, så förlagda, att de icke kunna bilda en komplex, och naturligtvis är under sådana förhållanden riktigt af Konungens Befallningshafvande att förorda deras borttagande. Arrendesumman för dem uppgår blott till 3000 kronor. I *Vesternorrlands* län, der-

ifrån äfven afgifvits ett tillstyrkande, bestå domänerna tillsammans af en hospitalslägenhet och ett fiske. Man kan alltså stryka ett streck öfver tillstyrkandet från dessa tre län, och då återstår i sjelfva verket endast fem Konungens Befallningshafvande, som principielt tillstyrka försäljningens utsträckande.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Att Kammarkollegium föreslagit en bestämd begränsning vid försäljningen, som Kongl. Maj:t icke funnit skäligen fastå afseende vid, är redan visadt, och jag kan icke heller finna, att Kongl. Maj:t hemtat något stöd för den gjorda framställningen från de sistnämnda myndigheterna. Men måhända Kongl. Maj:t hemtat detta stöd någor annorstädes ifrån och från ett viktigare håll — från Riksdagen? — Jag behöfver icke upprepa, hvad här förut blifvit uttryckligen omtaladt, huruledes de försök, som i de sista åren blifvit vidtagna för att på ett eller annat sätt utsträcka försäljningen af kronans domäner, icke vunnit ett välvilligt mottagande af Riksdagen.

Det heter vidare — och detta borde vara af betydelse för frågan — att det torde vara obehöfligt använda den för de nu till försäljning föreslagna egendomarne inflytande köpeskillingen till inköp af nya domäner; ty det, som inflyter från redan beslutade försäljningar, "torde blifva tillräckligt för de skogsköp, hvartill lägliga tillfällen kunde erbjuda sig inom orter, der förvärfvandet af skog för kronans räkning syntes böra eftersträfvast". Det har verkligen lyckats under den korta tid, jag varit befallningshafvande i Kronobergs län, att få inköpa åtskilliga skogstrakter, som jag tror till förmån såväl för den enskilde, som sluppet från den mark, hvilken icke varit honom till något gagn, som för kronan, hvilken fått egendomen för godt pris. Men i detta län finnas större sträckor, som efter mitt förmenande borde inköpas; men då jag derom framställt förslag, har jag från Skogsstyrelsen fått till svar, att det icke vore värdt försöka bringa sådana köp å bane, ty det funnes dertill icke medel. Nog hafva vi således mark att köpa, om vi blott hade penningar att köpa för, och intet hindrar, att medel kunna dertill användas, om de blott finnas. Jag vet, att många i denna fråga hafva andra åsigter än jag, men hittills har jag dock varit nog lycklig att hafva *de fleste* på min sida. Jag kan därför icke låta föra mig från denna min öfvertygelse af hvad man yttrat derom, att vi i detta fall — som i så många andra — borde taga utländingarne till förebild. Sådana gamla och rika land som Frankrike och England hafva, säger man, gjort af med sina domäner, och därför borde också vi göra det. Men i hvilka skilda förhållanden befinna sig ej de mot oss, och för öfrigt, huru har det tillgått, att dessa länder blifvit af med sina domäner? I det ena landet ströko de med under despotismen, i det andra under revolutionen. Det finnes dock äfven andra stater, som väl icke äro så gamla, men dock stigit upp till makt och stor betydhet, såsom Preussen, och de sköta sina domäner på ett helt annat sätt.

Men, säger man, är det ej bättre att hafva en sjelfegande på en gård än en arrendator. Jag kan af egen erfarenhet förena mig med den, som nyss yttrade, att man lika ofta träffar på en

Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)

välburgen arrendator, som en välburgen egare. Icke är han förnögen derför, att han råkar *kallas* egare af en gård, som han icke råår om. Och hvad blir följderna af att en massa possessioner säljas? Jo, att den, som har en liten gård, den han vill afhända sig, icke får den såld och att, då den, som vill köpa en gård, söker få den för så godt pris som möjligt men icke lyckas, han lätt drifves upp öfver höfvan; och just på detta sätt bildas den ene fattige egaren efter den andre. Nu står det så till, att många fattige, men duglige personer gerna vilja hafva en gård att sköta, ty de hafva lärt sig det. De hafva väl icke råd att köpa den och kunna icke heller skaffa sig borgesmän, men deremot vill man gerna taga dem till arrendatorer, då de äro kända såsom duglige karlar; och det är just på sådana mindre domäner, som dessa arrendatorer mest sitta. Att här såsom öfverallt finnas undantag är ju alldeles gifvet och att man således äfven träffar fattige arrendatorer; men lika gifvet torde motparten veta, att detta, att vara fattig, icke ligger i begreppet af arrendator utan i den särskilda personliga beskaffenheten eller de ogynsamma omständigheter, under hvilka arrendatorn sig befinner.

Ett påstående, som må ega sin vikt, men som jag tror är för starkt betonadt, framhålles af Utskottet, då det yttrar: "Häraf syntes otvetydigt framgå, att den beslutade och till en del verkställda försäljningen varit en finansielt riktig åtgärd." Jag vågar, utan anspråk på att säga något ofelbart, i hög grad betvifla detta. Erfarenheten inskränker sig till 8 år och sedan framhålles af Kammarkollegium, att arrendevärdet vid förestående uppskattningar komme att stiga med 50 procent. Efter åtta år drager man alltså den slutsats, att det varit en finansielt riktig åtgärd att afhända kronan dessa egendomar. Hurudan må den åsigt blifva, som efter 50 eller 100 år kan göra sig gällande? Jag kan icke finna annat än, att de penningar, man nu skaffar sig och som öka kapitalet, såsom det heter, då skola hafva förfallit till samma usla betydelse, som våra s. k. tomtören, de der utgå i städer, hvarest staten eller kyrkan afhändt sig jord och der för tomter, som man skulle vilja betala med tusentals kronor, erläggas lika många ören. Sådant är icke ovanligt; och om, sedan en förvandling skett af fastighet i penningar och utfallit någorlunda väl, man genast är färdig att deraf draga konklusioner, kunna dock dessa icke vara af beskaffenhet att böra läggas till grund för fortsättandet af en så vigtig åtgärd som denna.

Vid Utskottets betänkande finnas fogade några reservationer. Under andra förhållanden skulle jag icke haft mycket emot att förena mig i den reservation, Grefve Posse framlagt, då i den samma blifvit tydligt utsagdt, att af de penningar, som vid försäljningen inkomma, skulle bildas en fond, med hvilken större och bättre egendomar skulle skaffas i stället. Men under nuvarande förhållanden kan jag icke finna annat än, att det är en helt annan fråga, som här är Riksdagen förelagd, hvadan jag icke kan förena mig i denna reservation. Den af Herr Montgomery-Cederhielm framförda reservationen synes mig åter vara en alltför obe-

stämdt retoucherad kopia af Kongl. Maj:ts proposition, och hvil-
kens antagande säkert skulle hafva till följd, att hvarken Riksdag-
gen eller Kongl. Maj:t blefve belättna; om sant är, såsom en talare
yttrade, att det väl icke kan vara farligt antaga den, då det gäl-
ler en sådan obetydlighet. Men Kongl. Maj:t tyckes icke vara
benägen att göra detta till en obetydlighet, enär Kongl. Maj:t vill
till afbetalande af statsskuld hafva penningar, hvilket utgör huf-
vudsyttemålet i det hela.

Talet slutligen om den lätthet i förvaltningen af domänerna,
som skulle vinnas genom den ifrågasatta afsöndringen, är icke
byggdt på någon erfarenhet. Förvaltningen är icke svår; den är,
såsom redan yttrats, icke heller dyr; ty hvilken har en enskild
egendom, på hvars förvaltning han icke behöfver bekosta mer än
4—5 procent af nettobehållningen och anser detta dyrt? Den är
hvarken vidlyftig, svår eller dyr och kan mycket väl skötas an-
tingen på samma sätt som nu eller med en domänstyrelse.

Jag hade väl mycket mer att säga, men har talat så många
gångar förut, då denna fråga varit före — jag tror såväl 1877
som 1878 och 1879 — att jag anser det vara obehöfligt för egen
del och mindre grannliga mot Kammaren att vidare upptaga tiden.
Huru mitt votum blir, torde klart framgå af hvad jag sagt; men
jag kan icke neka, att det skulle vara mig synnerligt kärt, om
denna Kammare genom ett så bestämdt och kraftigt afslag som
möjligt ville söka att afbryta vidare försök att få statens fastig-
hetsegendom förvandlad till penningkapital.

Herr Wærn, Carl Fredrik: Då jag kontrasierade den
Kongl. proposition, som framlades för 1874 års Riksdag och som
gaf anledning till beslutet om försäljning af de kronolägenheter,
hvilka icke gäfvö 200 kronor i årligt arrende, gjorde jag det der-
för, att kostnaderna för förvaltningen och de obehag, skötandet af
dessa små egendomar medförde, stodo i skärande strid mot den
nytta, man af dem hade. Vore det nu utredt och på något sätt
bevisadt, att förhållandet är detsamma med egendomar, hvarför
betalas årligt arrende af ända till 500 kronor, skulle jag vara be-
nägen äfven för denna Kongl. proposition; men jag anser detta
icke vara utredt; jag anser det icke utredt, att förvaltningskostna-
derna för egendomar af denna storlek äro för stora, icke utredt,
att ej lönande arrenden för dem kunna erhållas, och icke utredt,
att deras mängd och någon gång afskilda läge skall göra det omöj-
ligt för den nya domänförvaltningen att riktigt sköta dem och på
samma gång koncentrera sin kraft på de större egendomarne. Jag
anser det enda rätta vara att afvakta hvad denna domänförvalt-
ning kan hafva att säga, att låta den undersöka förhållandena och
till försäljning hos Kongl. Maj:t föreslå de egendomar, som den
efter noggrann undersökning finner vara lämpligt att afskilja, och
jag förväntar mig, att Kongl. Maj:t då i sammanhang med hem-
ställan om sådan försäljning skall föreslå Riksdagen den bästa
användningen för de penningar, som derigenom inflyta. Äfven är
domänförvaltningen närmast att framlägga förslag om hvilka egen-

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

*Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen-
domar.*
(Forts.)

domar böra inköpas i den mån sådant må vara för staten gagneligt. Jag skall icke vidlyftigare uppehålla mig vid denna del af frågan, emedan så många före mig hafva utredt, att i afseende å allt detta man nu icke har någon verklig utredning. De auktoriteter. Kongl. Maj:t hört, hafva äfven gjort inkast; Kammarkollegium har gjort så, de fleste Konungens Befallningshafvande hafva äfven gjort det. Kongl. Maj:t har tillkännagifvit, att förvaltningskostnaden skulle vara hufvudsaken. Kammarkollegium har emellertid hemställt, att man skulle hålla sig till egendomar, som gifva mindre än 500 kronor i arrende; men Kongl. Maj:t tycker, att detta skulle blifva allt för litet. Detta står främmande från allt tal om förvaltningskostnadernas dyrhet och visar, att det är penningar man vill hafva. Jag anser tiden icke vara inne att följa Kongl. Maj:t.

Kongl. Maj:t har vidare föreslagit, att de penningar, som genom försäljningar inflöte, skulle användas till att minska vår skuld. d. v. s. att inköpa statsobligationer. Detta kan jag icke vara med om; och hvad innebär det i sjelfva verket? Skenbart synes det vara likgiltigt; vi skulle få mindre arrendeinkomst men äfven mindre skulder. Men vår skuld är icke sväfvande eller permanent, utan indelad i bestämda serier, med bestämda förbindelser om huru mycket hvarje år skall amorteras. Olika perioder gälla för hvarje lån; det sista upptogs år 1880 för 50 år. För tiden till 1930, då hela den nuvarande skulden skall vara betald, kan således Riksgäldsfullmäktige säga, att så och så mycket skall amorteras det eller det året, och detta amorteringsbelopp är en rent löpande utgift, som ingår i statsregleringen. Om vi nu skulle göra hvad Kongl. Maj:t föreslagit och lotta ut ett visst antal obligationer, t. ex. för en million, som förfalla ett år framdeles, så skulle vi derigenom med lika mycket hafva underlättat statsregleringen för det året. Det skulle för detta år blifva en million mindre utgifter. Således innebär Kongl. Maj:ts förslag detsamma som att använda de penningar, vi skulle få genom försäljning af fast egendom, till löpande utgifter, om ock icke för nästa statsreglering; och något sådant kan jag icke vara med om.

Lika med Finansministern har jag funnit, att det icke alltid är en god ekonomisk åtgärd att sälja en och köpa en annan egendom; och det är skälet, hvarför jag ej kan biträda något af de förslag som i särskilda reservationer blifvit framlagda. Jag anser, som sagdt, det enda förnuftiga vara att afvakta hvad domänförvaltningen kan hafva att säga, den utredning, förvaltningen må kunna åstadkomma, och sedan möjligen sälja vissa egendomar, emedan i afseende å dem blifvit utredt, att det är misshushållning att behålla dem, och i sammanhang dermed på Kongl. Maj:ts förslag besluta huru försäljningsbeloppen skola på ett förnuftigt sätt användas. På nu föreliggande förslag yrkar jag afslag.

Friherre Klinckowström: Jag skulle måhända icke hafva behöft begära ordet i denna fråga efter de många anföranden, som i Kammaren blifvit af åtskilliga talare afgifna med begäran om afslag, såväl på Kongl. Maj:ts proposition som på Utskottets be-

tänkande, hvarom äfven jag tänker förena mig; men jag har två nya skäl, som jag icke sett eller hört vare sig i de svaromål, Konungens Befallningshafvande i frågan afgifvit, eller i Kammaren, och därför har jag begärt ordet. Det ena af dessa skäl är af den beskaffenhet, att jag tror och hoppas, att äfven de ledamöter i Kammaren, som äro för en försäljning af kronans domäner, skola kunna finna anledning beakta detsamma. Som Herrarne alla känna, kommer till nästa Riksdag från Kongl. Maj:t en proposition om reorganisation af vårt försvarsväsen. Om detta reorganisationsförslag blir underkänt af Riksdagen, och det torde hvar och en kunna medgifva icke vara omöjligt, är det alldeles nödvändigt att en annan organisationsplan, grundad på en annan basis, uppgöres; ty att vi måste hafva ett regleradt försvar är tydligt. Med afseende å alla de förslag, som under de sista tjugu åren blifvit försökta för att reglera denna fråga, återstår då icke något annat än att återvända till vår indelta armé. Om vi det måste göra, är det tydligt att vi behöfva dessa mindre lägenheter, som inom alla de olika provinserna tillhöra kronan, då det är just så beskaffade lägenheter, som med fördel kunna användas för den reorganisation af den indelta arméen, som kan blifva föreslagen och af Riksdagen gillad. Om vi nu, innan denna fråga blifvit afgjord, genom ett riksdagsbeslut afhända oss dessa öfver hela landet spridda lägenheter, får staten sedermera i händelse af behof, återköpa dem genom expropriation och det för kanske två, tre, fyradubbelt hvad man fått för dem. Således synes mig vara klart, att, vare sig man icke gillar Kongl. Maj:ts motsedda proposition, som blir fotad ungefär på samma grunder som det preussiska värnepligtssystemet, eller man vill dertill lemna sitt bifall, man, för den händelse att förslaget blir förkastadt och en återgång till en indelt armé beslutas, måste vara villig att äfven nästa år fördröja hvarje beslut om ytterligare försäljning af kronans domäner. Icke kan väl ett uppehåll på ett år inverka på denna försäljning, så mycket mindre, som af de kronans lägenheter, Riksdagen redan beslutat skola försäljas och hvilka lära vara taxerade till sammanlagdt 1,200,000 kronor, ännu den 21 Oktober förra året icke mer än för ett taxeringsvärde af 232,000 kronor och försäljningsvärde af 600,000 kronor blifvit försålda. Som kronans domäner äro taxerade till 84 millioner, finner hvar och en, att det redan nu försålda är försvinnande litet mot det hela. Jag kan icke förstå, att regeringen, som mer än någon annan säkert har både insigt om och intresse för arméfrågans lösning, nu kommit fram med detta förslag. Om ej regeringen har den plan, att Riksdagen skall, som man säger, bränna sina skepp, på det att ingen återgång till en indelt armé må vara möjlig. I sådant fall har regeringen naturligtvis handlat i sitt intresse; men det är ännu icke sagdt, om Riksdagen gillar regeringens förslag till ny arméorganisation, och därför torde det, som jag redan nämnt, vara klokast att åtminstone ett år uppskjuta den ifrågasatta försäljningen.

Äfven rörande användningen af försäljningsmedlen har jag en anmärkning att göra. Antingen regeringens försvarsplan går ige-

*Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen-
domar.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

nom eller, senare, regering och Riksdag måste fota försvaret på en indelt armé, är det klart, att för försvarsverket behöfves penningar. Då borde åtminstone köpeskillingen från de militiebostäl- len, som försäljas, ingå *till en fond för försvarsverket*. Men derom är tids nog att nästa år besluta, ty jag skulle mycket misstaga mig om stämningen i Kammaren, om icke förslaget nu blir afslaget, om proposition hvarå jag anhåller.

Herr Bergström: Herr Grefve och Talman! Redan innan denna öfverläggning började, hade jag mig nogsamnt bekant, med hvilken förkärlek denna Kammare fasthåller vid det nu rådande systemet, att staten skall behålla sina domäner oförminskade. Denna förkärlek har Kammaren ytterligare ådagalagt under den nu hållna öfverläggningen genom de bifallsrop, hvarmed Kammar-arens ledamöter helsat de talare, som yrkat afslag å Kongl. Maj:ts proposition. Det skulle således vara med en viss tryckande känsla, jag nu tager till ordet för att förfäktat en motsatt mening; men jag tillstår, att jag under den tid, jag tillhörde Andra Kammaren, så vant mig vid att tillhöra minoriteten, att jag icke låter den omständigheten synnerligen inverka på mig.

Jag nämnde, att jag ämnade förfäktat en motsatt åsigt, och denna är icke ny hos mig, utan härleder sig ända ifrån år 1876, då den första domänkomitén framlade sitt förslag. Detta var enligt min tanke det bästa förslag i ämnet, som blifvit utarbetadt, och afsåg, att staten skulle vid utarrenderande af sina privatdomäner tillvägagå på samma sätt hvarpå enskilde jordegare på arrende upplåta sina jordbruksfastigheter. Någon öferspekulation vore icke då, såsom för närvarande är fallet, möjlig; men det oak- tadt uttalade jag redan då i det embetsutlåtande, jag öfver för- slaget afgaf, den önskan, att man måtte fortgå på den redan be- trädde vägen och försälja sådana mindre domäner, för hvilka år- liga arrendeafgiften icke öfverstege 500 kronor. — Jag har sedan dess icke fått någon anledning att vika ifrån denna mening och då jag nu anför två sats, som legat till grund för samma mening, är jag så lifligt öfvertygad om dessa satsers rigtighet, att jag icke fruktar att blifva motsagd. Den första satsen är den, att staten för realiserandet af sitt ändamål icke behöfver besitta privata domäner. Den andra är den att, om icke svenska staten i följd deraf, att den under forna tider idkat hvad man i national- ekonomien kallar naturahushållning och aflönat sina tjänstemän med boställen, om icke svenska staten efter bostäl- lenas indragning i dessa egt privata domäner, så skulle det icke hafva fallit någon menniska in att föreslå, att staten skulle skaffa sig sådana. Sjelfva systemet att ega privatdomäner är nemligen icke i och för sig sjelf så förträffligt, utan det är den omständigheten att vi af gammalt hafva innehaft sådana, som gör att vi nödgas förvalta dem. Emellertid har, såsom känt är, den första domänkomiténs förslag icke vunnit något gehör, utan man har tvärt om i de senare förslagen vidhållit den redan förut fastställda grundsatsen, att op- tionsrätten icke skulle medgifvas utan en oinskränkt täflan ega

rum vid utarrenderingen, och det är just detta system, som i min tanke är så förkastligt och som bringar så många olyckor öfver arrendatorerna af de små domänerna. Jag vill i detta afseende hänvisa till den erfarenhet, en ledamot af den sista domänkomitén, nemligen Kammarrådet Ahlmark, haft; han har sutit i Kammarkollegium och der sett de bedröfliga följderna af detta system. Sjelf har jag haft samma erfarenhet i detta hänseende. Domänkomitén yttrar emellertid härom följande: "Derest emellertid täflan om kronans arrenden på detta sätt lemnas fri, är det att antaga, att framgent, likasom förr, företeelser af öfverspekulation vid arrendeandubudens afgifvande skola visa sig. Lika litet på detta som på andra områden kan det dock tillhöra staten att utöfva något förmynderskap öfver den enskildes sätt att handhafva sin ekonomi; utan, om staten vänder sig med åtgärder mot en befarad öfverspekulation, kan sådant anses påkalladt endast för så vidt det sker till afvarjande af de förluster, som genom den öfverdrifna spekulacion kunna kronan åsamkas." Det vill här af synas, som för domänkomitén vore alldeles likgiltigt, om dessa ringa och fattige arrendatorer falla ett offer för den frestelse, som staten utlägger, eller öfverspekulationen. Det förefaller mig, som om det vore en värdig uppgift för staten att vårda sig om de ringa och svaga och således icke låta dem hängifva sig åt sådant, som bringar dem å ofärd; hvilket sker, då staten, med blicken skarpt fäst uteslutande på egna fördelar, fullföljer ett system, som erbjuder upprepade frestelser till öfverspekulation. Jag tillåter mig uppläsa några rader ur den embetsberättelse, som jag i egenskap af Konungens Befallningshafvande i Örebro län för de fem åren 1876--1880 afgifvit. Sedan jag först omtalat, hurusom det ekonomiska tillståndet inom länet icke gått framåt utan snarare tillbaka, yttrar jag vidare: "En klass af jordbrukare har isynnerhet varit utsatt för följderna af de dåliga åren, nemligen de, hvilka på arrende innehåft smärre kronodomäner. De flesta af dessa hafva icke allenast icke kunnat berga sig på sina arrenden utan blifvit fullkomligt utblottade. De naturliga anledningarne till detta sorgliga förhållande äro följande. Under goda tider förefinnes vid arrendeauktioner å kronans smärre domäner en så stark täflan mellan män af allmogeklassen, hvilka önska förvärfva sig eget jordbruk, att de utan förmåga att anställa erforderliga beräkningar, bjuda snart sagdt hvad som helst för att komma i besittning af hvad de åtrå. När sedermera dåliga tider komma, inträder för dem ekonomisk undergång. De menliga verkningarne af omförmälda öfverspekulation hafva emellertid icke inskränkt sig till arrendatorerna sjelfva, utan jemväl drabbat de personer, hvilka för fullgörande af de förras förbindelser enligt arrendekontrakt iklädt sig borgensansvarighet. När arrendatorerna till följd af oförmåga att berga sig på sina arrenden råkat på obestånd, hafva de i de flesta fall dragit sina löftesmän med sig i fallet, hvilket antagligen också utöfvat ett skadligt inflytande på andra personers ekonomiska ställning, hvilka med löftesmännen stätt i förmögenhets-rättsliga förbindelser."

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendommar.
(Forts.)

Chefen för Finansdepartementet fäste uppmärksamheten derpå, att en enskild jordegare ofta är i tillfälle att genom tillmötesgående hjälpa en arrendator, som är stadd i förlägenhet. Sådant är icke möjligt för staten såsom jordegare och jag ber att härå få anföra ett exempel. Inom Fellingsbro socken ligger en liten domän, Fennerboda benämnd, hvars arrendator gick in till Kammarkollegium och bad om nedsättning i arrendeafgiften, emedan den var för hög. Ansökningen delgafs kronofogden i orten för afgifvande af utlåtande och han förklarade att afgiften var orimligt hög och att arrendatorn, ehuru han var en sparsam och arbetsam man, dock icke kunde berga sig på arrendet. Domänförvaltningen kunde emellertid icke bifalla hans ansökan och följden blef, att han måste utarmad gå ifrån arrendet.

I finansielt hänseende är det ju också ådagalagdt, att den år 1874 beslutade försäljningen visat sig fördelaktig för staten. Jag skall t. ex. nämna, huru den slagit ut i Örebro län. Der såldes till följd af 1874 års beslut fyra smärre domäner. Jag minnes icke säkert, huru stor arrendeafgiften var för hvar och en af dem, men låtom oss antaga, att den var 200 kronor, således för alla fyra 800 kronor. De såldes för 46,000 kronor och staten erhöll alltså, efter en räntefot af fem procent, 2,300 kronor i inkomst i stället för en sammanräknad årlig arrendeafgift af 800 kronor. Det lider dessutom intet tvifvel, att icke förvaltningen blifver mycket bättre och, såsom Chefen för Finansdepartementet uttryckte sig, mera intensiv, om dessa små egendommar försäljas.

Hvad beträffar sättet för användandet af de inflytande medlen, så tillstår jag att jag är något tveksam. Att använda dem till inköp af jernvägsobligationer i och för amortering af jernvägslånen är ju att betala en skuld, som i allt fall blifver i bestämd ordning amorterad. Hade det funnits någon utväg att inköpa en enskild jernväg, så att man fått ett verkligt kapital i stället, så skulle det varit mig mycket kärt. Om t. ex., såsom en talare påpekade, Köping—Hultbanan hade varit till salu, så hade dess inköpande varit ett godt sätt att använda penningarne; men tyvärr har Riksdagen afslagit Regeringens proposition om detta köp. — Jag vill icke, att medlen skola användas till bestridande af löpande utgifter och denna Kammares fruktan, att så skall ske, kan vara i viss mån berättigad, ty jag erinrar om, hurusom Regeringen år 1880 föreslog, att 200,000 kronor af de medel, som influtit för försäljningen af kronodomäner, skulle ingå till Riksgäldskontoret i dess kapitaltillgångar och följaktligen användas till bestridandet af löpande utgifter. Det är emellertid icke tid att nu tala om användningen af inflytande köpeskillingar utan torde det, om punkten emot förmodan blir bifallen, tillåtas mig att framdeles yttra några ord i nämnda afseende.

Vid valet emellan de olika meningar, som Stats-Utskottets betänkande och dervid fogade reservationer innehålla, skulle jag helst sluta mig till Kongl. Maj:ts proposition; men då den har föga utsigt att vinna anhängare inom Kammaren, ansluter jag mig

till den reservation, som afgifvits af Herr Montgomery-Cederhielm, och förenar mig med dem, som dertill yrkat bifall.

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

Herr Jöns Pehrsson: Jag får bekänna, att jag under hela min riksdagstid knappt hört något ärende, der den babyloniska förbistringen varit så rådande som i den nu förevarande frågan, och jag vet icke hvilket af de anföranden, i hvilka yrkats afslag å Utskottets hemställan, varit det mest märkvärdiga. Friherre Klinckowström ville afslå förslaget, derför att dessa indragna boställen skulle reserveras, till dess vi beslutade oss för indelningsverkets bibehållande; men jag tror, att vi då finge vänta alltför länge, emedan de ifrågavarande boställena, såsom vi veta, nyligen blifvit utarrenderade på tjugu år. En annan talare tyckte, att det skulle vara förfärligt att hafva afhändt sig dessa egendomar, om ett krig uppstode; men i sådant fall tror jag, att vi hafva vida värre saker att emotse. Ett har jag dock lärt af denna diskussion och det är, att det icke går för sig att regeringen tager initiativ i någon fråga, som den anser böra drifvas igenom, såvida icke Konungens Befallningshafvande tillstyrkt densamma. Här hafva vi sett, att sådant icke går an. För min del tycker jag, att den regeringsproposition, som nu är framlagd, är en af de bästa, som ännu framkommit, om jag frånser från den omständigheten, att makten att besluta om de ifrågavarande egendomarnes försäljning skulle läggas uteslutande i Kongl. Maj:ts hand. — För öfrigt är regeringens proposition så väl motiverad, att jag icke vet, hvad för skäl man har att så klandra den, som några talare här gjort. Jag tror icke, det kan vara någon fara att bifalla regeringens proposition oförändrad; men om man ej vill detta, kunde man åtminstone antaga Herr Montgomery-Cederhielms reservation. Det är en försvinnande liten del af vår statsförvaltning, som här är i fråga, och vill icke svenska folket och Riksdagen biträda detta förslag, så ber jag Gud bevara dem för deras vänner. Om vi antaga regeringens förslag, så utfaller det så, att t. ex. i Jönköpings och Kronobergs län, der de flesta boställena finnas, blir det icke mer än fem eller sex om året, som skulle försäljas. Hvad beträffar de olika systemen med arrendatorer eller sjelfegande, så tror jag icke, att meningarne kunna vara delade derom att, om hela svenska folket utgjordes af arrendatorer, så skulle sjelfständigheten vara ringa bland folket, och derför kan det vara önskligt att så fort som möjligt återgå till det system, enligt hvilket hvar och en blir sjelfegande jordbrukare. Frågan är emellertid af den beskaffenhet, att den icke kan falla utan måste återkomma.

Man har här åberopat de utlåtanden, som afgifvits af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, och att dessa yttrat, att några kostnader icke vore förbundne med förvaltningen af dessa egendomar; men de borde erinra sig, att arrendatorerna få vidkännas icke så få kostnader, bland annat den som är förenad med de ekonomiska besigtningarne. Jag har i min närhet på landet flera sådana små boställen, som nu äro i fråga, och der finna arrendatorerne det

*Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen-
domar.*

(Forts.)

vara med deras fördel öfverensstämmande, att de erlægga en viss afgift till jägeribetjeningen för det denna tillser, att de sköta arrendet väl. Jag vet ett län, der det finnes 67 boställen och jägmästaren har der en ganska bra extra aflöning för det han tillser, att arrendatorerne sköta dessa så, som han föreskrifver.

Jag vill nu icke längre upptaga Kammarens tid, utan yrkar att Kammaren ville bifalla Herr Montgomery-Cederhielms förslag, och det förvånar mig att icke Kammaren vill understödja den regeringsledamot, som Kammaren för några få dagar sedan lyfte upp till skyarne, då det var fråga om den franska traktaten.

Herr Abelin: Då jag anser det föreliggande förslaget vara ur såväl principiell synpunkt som till sina följder af synnerligen stor betydighet, önskar jag få min mening om det samma till protokollet antecknad och ber att få tillkännagifva, att jag icke kan biträda förslaget utan att jag, hufvudsakligen på de af Herr vice Talmannen anförda skäl, kommer att rösta för rent afslag derå. Såvidt jag, af debatten kunnat erfarra, hafva alla de skäl, som blifvit anförda för förslaget, redan blifvit på ett bevisande sätt vederlagda. En omständighet, för hvilken såväl statsekonomiska som politiska skäl tala, kan emellertid icke för ofta framhållas och det är önskvärdheten deraf, att inom alla delar af landet beredes tillfälle för mindre bemedlade jordbrukare af alla klasser att genom arrenden bereda sig en själfständig verksamhet och ett, så vidt möjligt, ekonomiskt oberoende. Det har visserligen framhållits såsom en våda vid dessa små arrenden, att de locka till öfverspekulation, men detta lärer väl, på sätt en ärad talare redan framhållit, kunna genom förändrade bestämmelser vid arrendenas öfverlåtande i väsentlig mån förekommas och jag hemställer för öfrigt, huruvida icke öfverspekulation kan förekomma lika väl i fråga om de större arrendena såsom ock i hvarje annan affär och huruvida icke företrädesvis en sådan försäljning, som nu är ifrågasatt skulle framkalla en öfverspekulation af vida betänkligare art för såväl den enskilde som det allmänna. Den närmaste följden af en sådan öfverspekulation blefve egendomarnes intecknande, egendomsegarnes skuldsättande och den vanliga utvägen att till det yttersta anlita skogen för köpeskillingens liqviderande. Det har blifvit sagdt, att det skulle vara nödvändigt att försälja dessa domäner för att bereda en väl behöflig lättnad i administrationen och för att bereda denna tillfälle att mera egna sig åt de större och värderikare egendomarnes "förkofran". Men icke kan väl det egentliga besväret med egendomarnes *förkofran*, det är deras rationella skötsel, komma att hvila på själfva administrationen och icke kunna förvaltningsbestyren och förvaltningskostnaderna genom den ifrågasatta försäljningen i synnerlig mån inskränkas. Jag hemtar stöd för detta senare antagande bland annat utaf två af de utaf Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i ämnet afgifva utlåtandena.

På sätt jag redan yttrat, kan jag icke biträda Utskottets förvarande förslag utan förenar mig med dem, som yrka afslag derå.

Herr Reutersvärd: Då jag är den 23:dje talaren i ordningen i denna fråga, hafva de skäl, som jag tänkte anföra, redan blifvit af andra framställda, och jag skulle alltså kunna inskränka mig till att i alla delar instämma med åtskilliga af de föregående talarne, såsom Herr vice Talmannen, Herrar Sundberg, Stråle, Ekström m. fl. Dock ber jag att få fästa uppmärksamheten på en omständighet, som ännu ingen annan berört. Jag föreställer mig, att ett bifall till förslaget skulle kunna hafva den betänkligheten med sig, att det möjligen skulle skada den svenska statskrediten. Vi hafva lånat och låna fortfarande betydliga penningbelopp på den utländska marknaden emot ganska förmånliga vilkor utan tvifvel derföre att vår statskredit varit obestriddlig, men börjar man nu att realisera de realsäkerheter, som funnos då lånen först upptogos, så kunna betänkligheter uppstå hos långifvarne, huruvida vi icke befinna oss på en sådan punkt, att deras goda rätt kan blifva försämrad. En talare har yttrat, att staten skulle göra en räntevinst, om den, såsom här är föreslaget, realiserade sin egendom. Det låter bra; men för min del kan jag icke finna det vara lämpligt, att staten skulle spekulera på räntevinst. Sådant kan ju Riksbanken sysselsätta sig med, men icke staten genom Riksdagen.

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

En annan talare har sagt, att man borde sälja alla sådana egendomar, som besvära förvaltningen; men då finge vi sälja dem allesamman och det vore väl bra inkonseqvent handladt, att, sedan man nu står i begrepp att lemna betydliga anslag till en domänförvaltning, man derefter skulle reducera dennas göromål till det minsta möjliga.

En annan talare, Chefen för Finansdepartementet, yttrade, att ändamålet vore att begränsa den sfer, inom hvilken en försäljning skulle ega rum; men detta hafva vi ju redan gjort, då vi fattade beslut om försäljning af de lägenheter, för hvilka arrendeafgiften icke öfversteg 200 kronor. Skulle vi nu utsträcka beslutet till dem, för hvilka betalas 500 kronor i arrende, så komme vi måhända inom kort att göra ännu en ytterligare utsträckning härutinnan. Jag föreställer mig, att staten lika litet som den välbergade godsägaren bör afhända sig sina strögods; börjar han att realisera dem och samtidigt upptager lån, då anses hans ekonomiska ställning lindrigast sagdt tvifvelaktig.

Ifrån en viss politisk ståndpunkt sedt kan det visserligen finnas skäl att genom den föreslagna åtgärden öka med ett tusental de smärre jordegarnes antal för att än ytterligare störa jernvigten eller likställigheten de båda Kamrarna emellan, men detta skäl torde icke vara tillräckligt talande.

Chefen för Finansdepartementet nämnde äfven, att en gång, då staten betalt sina jernvägslån, kommer den i en så god ställning, att man icke behöfver frukta, att inkomsterna af jernvägarne icke skola blifva lika goda och säkra som inkomsterna af jordegendomarne. Men det kan äfven hända, att ett motsatt förhållande inträder, och då blir en sådan tidpunkt icke angenäm att gå till mötes, minst för en finansminister.

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

Om man nu skulle, såsom här är föreslaget, förvandla dessa fastigheter till räntebärande obligationer, så kunde det gå såsom vid 1868 års riksdag, då statens ställning var ganska svår. För att då slippa att skaffa sig inkomster genom den allmänna bevillningen, så resonnerade man sålunda: nu har staten byggt jernvägar för besparingar till belopp af så och så många millioner, men när de började byggas, bestämdes att de skulle byggas för lån och vid sådant förhållande kan man ju gerna taga upp ett nytt lån för bestridandet af de löpande utgifterna.

Det förefaller mig besynnerligt, att Riksdagen å ena sidan vill för hvarje särskildt fall pröfva sådana småsaker som om ett danaarf må efterskänkas eller ej, men å andra sidan vill i ett enda tag votera bort millioner och öfverlemna åt regeringen att pröfva om dessa domäner skola försälas eller ej; må man derföre bevara rätten att för hvarje särskildt fall pröfva lämpligheten eller ej.

En ärad talare nämnde, att han varit i tillfälle att erfara, hurusom några arrendatorer af dessa egendomar fått gå ifrån hus och hem till följd af de öfverdrifvet höga arrendebeloppen de åtagit sig att betala; men jag frågar, om icke samma öfverspekulation kan uppstå, då fråga är om förhöjning. Och hvad blir följden af detta regeringens förslag, om det antages? Antagligen den att köparne icke skulle behöfva inbetala hela köpeskillingen på en gång, utan under loppet af föreslagna sex år med en sjettedel årligen och emot borgen eller annan säkerhet få detta anstånd, och då hvar och en skall hafva minst två borgesmän, komme två till tre tusen personer att få ikläda sig borgen för hvarandra. Detta kan jag icke finna vara ett system som staten bör framkalla, och yrkar derför afslag å Utskottets hemställan.

Rop hördes nu på proposition.

Herr von Möller: Mine Herrar! Jag skall icke uppehålla er länge. Jag hade icke begärt ordet, om icke Herr Finansministern i sitt anförande yttrat, att "*välviljan*" ofta finge träda emellan jordegaren och arrendatorn vid utarrendering af enskilda smärre jordegendomar, men att detta ej läte sig göra i fråga om utarrenderande af mindre kronoegendomar. Jag är sjelf jordegare och känner blott *ett* fall, då välviljan bör träda emellan arrendatorn och jordegaren, och detta är vid arrendekontraktets uppgörande. Jag vill icke kalla det välvilja, blott klokhet; ty ingen jordegare lär väl vid ingående af ett arrendeafstal underlåta att göra sig förvissad om att arrendatorn kan af arrendet hafva sin bergning och kan disponera öfver ett något så när tillräckligt rörelsekapital. En af våra största jordegare yttrade, att han af sina små arrendatorer alltid på dagen fått ut arrendeafgiften, och jag kan för min del vitsorda detsamma.

Om staten ville behandla sina arrendatorer så, som de enskilde göra det, är jag öfvertygad om, att icke en så sorglig tafla skulle kunnat upprullas för oss, som nyss skett af en talare på örebrobanken. Den första domänkomitén hade föreslagit att vid

sidan af det inflytande, som, när val vore mellan flere spekulanter, alltid måste inrymmas åt arrendeafgiftens belopp, jemväl andra förhållanden borde komma i betraktande såsom förutgången *redbar verksamhet, god affärsställning* likasom *insigter i landthushållning*. Men detta har icke blifvit accepterat. I stället har den senare komitén hållit sig uteslutande till det *högsta* anbudet.

*Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Jag har intet vidare att tillägga. Saken har blifvit så fullständigt utredd från alla sidor att det vore orätt af mig att längre upphålla Kammarens tid. Jag röstar för afslag å betänkandet.

Ropen på proposition upprepades.

Herr Wallenberg: Om jag icke varit i tillfälle att höra alla de värderika anföranden, som här i afton förekommit, beror det endast derpå, att den atmosfer, i hvilken vi röra oss och hafva vår varelse, lämpar sig bättre för negrer än för dem, som tillhöra den kaukasiska racen. Jag var dock i tillfälle att höra Herr Finansministerns yttrande in extenso och det var efter åhörandet deraf, som jag begärde ordet.

Han har ganska riktigt indelat frågan i tre delar, den administrativa, den finansiella och den sociala.

Personer mera bekanta med landtboförhållandena än jag kan vara, hafva redan till besvarande upptagit den sociala delen af frågan, och den synes icke, att döma af deras yttranden, af dem vunnit något synnerligt understöd.

Den administrativa delen af frågan, kan man helt enkelt besvara dermed, att om man redan på förhand minskar arbetet för en administration, som man ämnar inrätta såsom definitiv institution, är det ungefär detsamma som att säga, att det som skall förvaltas är till för administrationens skull, och icke administrationen för att förvalta kronans egendomar. Det är temligen tydligt att en domämförvaltning, och en *definitiv* sådan, måste först inrättas och visa hvartill den duger, innan man vidtager den utvägen att sälja kronans fasta egendomar. Sedan en sådan förvaltning blifvit tillsatt, och vunnit erfarenhet, kan den ju ingå till regeringen med anmälan, "att dessa små hemman göra domämförvaltningen ett så omätligt besvär, att de måste säljas". Men innan sådan anmälan skett, anser jag att intet skäl, ur administrativ synpunkt finnes, på hvilket en mera omfattande försäljning, än den af Riksdagen redan beslutade, kan grundas. — Jag har från åtskilliga håll på landsbygden inbemat, att det sätt, hvarpå kronohemmanen nu utarrenderas, väl är fullkomligt lagligt, men att det vore lyckligt, om myndigheterna lemnades rätt att vid auktionerna något mera fasta sig vid personen, som gör anbudet, och icke blott vid högsta anbudet, som nu måste, ofta till kronans skada, antagas.

I afseende å den finansiella delen af frågan antyde den ärade talaren, att "det skulle vara fördelaktigt, att förvandla dessa kronohemman till det slags fasta egendom, som kallas statens jernvägar". Man skulle köpa statsobligationer för det man säljer af

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egendomar.
(Forts.)

fastigheterna. Nåväl, om man det gör, minskar man visserligen statens skuld för tillfället, men hvar har man väl den allra minsta garanti för att icke statsskulden, genom utfärdande af nya obligationer, ökas i ännu högre grad, än den skulle minskas genom det nu föreslagna inköpet af statsobligationer? Man säger visserligen att man sätter staten i skuld *endast* för produktiva ändamål, men det var sant, så länge man för statens räkning byggde jernvägar, som hade sannolikhet att gifva afkastning, motsvarande räntan å anläggningskostnaden, hvilket icke blir händelsen med de norrländska statsjernbanorna. Derjemte måste äfven tagas i betraktande att staten *kan* komma att inköpa enskilda jernvägar, som icke bära sig, och det är en fara, som det icke beror på dem, som nu sitta vid statens roder, att afvärja, utan på kommande Riksdagars majoriteter; och i *det* afseendet hyser jag icke tillräckligt förtroende och tillförsigt till framtiden. Jag anser, att inköp af statsobligationer tjänar till ingenting förr, än Riksdagen visat sig ega kraft nog att under en längre följd af år *upphöra* att för statens räkning göra nya lån, utan i stället arbeta på att minska statsskulden, icke genom försäljningar af statens jordegendomar, utan genom öfverskott af influtna statsinkomster. Denna sträfvan skulle allmänt gillas.

Herr Finansministern säger, att han hoppas "att statens jernvägar framdeles skulle gifva en så stor afkastning, att de skulle kunna betala ränta och dertill lemna *öfverskott* till statens allmänna behof". Ja, det vore väl; men den tiden är ganska långt aflägsen. Den hade *kunnat* vara betydligt närmare, om Riksdagen hade velat förfara så klokt som enskilde i sin ekonomi. Vi hafva *två* stora industriella företag. Det ena är statens jernvägar, det andra Riksbanken. Vi, Riksdagen, hade förut bort använda Riksbankens årliga afkastning såsom bidrag, att betala ränta och amortering å statens skuld; och *sedermere* skulle Riksdagen, när statens jernvägar gifvit öfverskott -- utöfver hvad som erfordrats till ränta å statsskulden -- använda detta öfverskott till ökandet af Riksbankens grundfond. Det hade varit rätta vägen att uppnå två önskvärda mål, statsskuldens minskande och Riksbankens grundfonds höjande intill fyratio millioner kronor. Det hade varit mindre farligt än att biträda en väg, som afser försäljning af statens fasta egendomar. Jag tror, att man icke bör för mycket förblanda *kapital* och ränta, och jag tror, att man icke bör för mycket afse en tillfällig inkomst i stället för ett fullgodt kapital. Af hvad jag nu sagt och på de skäl, som i öfrigt blifvit här anförda, samt då jag alideles icke anser, att det är något, som påkallar att vidtaga en åtgärd, som i hvarje fall är och måste betraktas såsom *utomordentlig*, och då det föreliggande förslaget endast torde kunna anses såsom en början -- man stannar nu vid 500 kronor, nästa gång vid 1,000 och deppå vid 1,500 -- ber jag att få förena mig med dem, som yrkat afslag.

Herr Forssell, Hans: I den föregående öfverläggningen har framträdt en mycket stark motvilja mot hvarje, om än ringa för-

säljning af statens domäner. Denna motvilja beror på en sväfvande föreställning om konsekvenserna af den nu ifrågavarande åtgärden, hvilken, så vidt jag kan finna, icke är i de föreliggande förhållandena fullt grundad. Den fråga, som nu föreligger, kan och bör betraktas uteslutande ur administrativ synpunkt, och jag försäkrar Kammaren, att så har den blifvit skärskådad af det embetsverk, hvars förhandlingar jag har äran att leda. Det har inom Kammarkollegium alldeles icke varit någon tanke på att bereda väg för ett system, åsyftande samtliga statsdomänernas försäljning. Detta embetsverk har vid afgifvande af sitt förslag, såsom Herr Finansministern mycket riktigt anmärkte, alldeles icke afsett att bereda statsverket någon stor inkomst genom försäljningen, än mindre att utbyta jordbruksdomäner mot jernvägsdomäner. Det har endast och allenast afsett att sätta Kongl. Maj:t i tillfälle att i de fall, då smärre egendomar genom sitt läge eller sin beskaffenhet i öfrigt icke kunna betraktas såsom särdeles värdefulla, utan såsom för staten medförande öfvervägande olägenheter, kunna afyttra dem åt privata. Ett beslut i sådan riktning synes mig icke innebära någon fara. Under den föregående diskussionen hafva många talare skarpt angripit "systemet", af statsdomäners försäljning -- andra åter försvarat ett sådant "system". Detta princip-spörsmål synes mig ligga något på sidan om den nu förevarande frågan, hvilken i sjelfva verket icke har någon så vidsträckt betydelse.

Då den af Herr Montgomery-Cederhielm afgifna reservation synes mig innebära medgifvandet af en för Kongl. Maj:t önskvärd rättighet att kunna i de fall, då domäner icke bereda statsverket afsevärd förmån, till lättnad för administrationen -- och således afven till styrka och kraft för densamma -- afhända staten sådana egendomar, kommer jag att afgifva min röst för denna reservation.

Herr Ola Pehrsson: Jag har icke något vidare att säga i denna fråga, än att jag anser, att de flesta talare målat den Kongl. propositionen för mycket i svart. Den bör allt ses i något ljusare färger. Jag ber att få yrka bifall.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skall yttra mig mycket kort.

En ledamot på hallandsbänken påstår, att det skulle ligga så mycken våda deri, att man antog det högsta arrendeanbudet, då fullgod säkerhet derför var stäld, och ingen anmärkning mot personen kunde göras. Jag ber att i anledning häraf få erinra, huru jag en gång väckt motion för att få ändring härutinnan. Jag framställde i sammanhang dermed förslag om, huru dessa förhållanden borde ordnas, men vill nu icke fördjupa mig vidare häri. Jag tror, att det sätt, som nu tillämpas, möjligen kan vara nyttigt för staten, men ingalunda för den enskilde.

En annan talare, Herr Wallenberg, har erinrat, att man bort taga af Riksbankens vinst och dermed betala räntan å jernvägs-lånen. För min del får jag säga, att jag anser det för en stor lycka, att Herr Wallenberg icke härutinnan fått sin vilja fram.

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Ifrågasatt försäljning af åtskilliga kronans egen domar.
(Forts.)

Det hade nemligen då blifvit svårt, för att icke säga omöjligt, för Riksbanken att hålla stängen. Jag anser dessutom, att detta är en sak, som icke har något med den nu föreliggande frågan att skaffa.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad samt Grefve *Posse, Knut*, äfvensom Herrar *Ivers* och *Stjernspetz* återtagit sina yrkanden, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att af de yrkanden, som blifvit under öfverläggningen framställda, återstode följande:

1:o att den föredragna delen af förevarande utlåtande skulle bifallas;

2:o att motsvarande del af Herr *Montgomery-Cederhielms* vid utlåtandet fogade reservation skulle antagas; samt

3:o att utlåtandet uti den ifrågavarande delen skulle afslås.

Härefter gjorde Herr Grefven och Talmannen propositioner å hvart och ett af dessa tre yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på afslag å utlåtandet i den föredragna delen vara med öfvervägande ja besvarad.

Då Herr *Jöns Pehrsson* nu begärde votering, föreslog Herr Grefven och Talmannen, att såsom kontraposition vid voteringen skulle antagas bifall till Herr *Montgomery-Cederhielms* vid utlåtandet fogade reservation, så vidt den afsåg 1:sta punkten af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och förklarade sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja.

Men äfven angående kontrapositionens innehåll äskades votering, till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att vid blifvande votering om afslag å Stats-Utskottets Utlåtande N:o 30, så vidt det afser 1 punkten af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, kontrapositionen skall innehålla bifall till motsvarande del af Herr *Montgomery-Cederhielms* vid utlåtandet fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraposition vid nämnda votering antagits bifall till utlåtandet uti ifrågavarande del.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—20;

Nej—84.

Uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

*Ifrågasatt
försäljning
af åtskilliga
kronans egen-
domar.
(Forts.)*

Den, som afslår Stats-Utskottets utlåtande N:o 30, så vidt det afser 1 punkten af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utlåtandet i denna del.

Vid denna omröstnings utgång hade rösterna utfallit sålunda:

Ja—88;
Nej—13.

2 punkten.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller vördsamt om afslag äfven å denna punkt.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och utlåtandet afslogs i hvad det rörde nu ifrågavarande punkt.

3 punkten.

Herr vice Talmannen: Äfven å den nu föredragna punkten får jag anhålla om afslag.

Efter härmed slutad öfverläggning afslogs utlåtandet jemväl i den senast föredragna delen.

4 punkten.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller, att denna punkt måtte på grund af de föregående besluten anses vara förfallen.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Utlåtande N:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om gratifikation till ingenjörer och öfriga vid statens jernvägsbyggnader anställda tjänstemän, som till följd af inskränkning i dessa byggnader blifvit eller blifva uppsagda från sina befattningar.

På framställning af Herr Grefven och Talmannen beslöts, att de under dagens lopp första gången bordlagda ärendena skulle

uppföras främst och det denna dag för andra gången bordlagda utlåtandet sättas sist på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades Herr *Andreas Andersson* under tre veckor från och med den 22 i denna månad.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag, hvarefter Kammaren åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 12 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.
